

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง ตอน “แม่ห้ากับลำเรือ”

ทุกปีเมื่อฤดูฝนมาเยือนเราก็มักจะได้เห็นภาพน้ำท่วมในภาคต่างๆ ของประเทศไทยอยู่เสมอ ทำให้ในหลายพื้นที่ต้องนำเรือออกมาใช้เป็นพาหนะในยามฉุกเฉิน ชวนให้นึกย้อนไปว่าแม่ในปัจจุบันคนส่วนใหญ่จะมีโอกาสใช้หรือได้พบเห็นเรื่อน้อยลงเต็มที แต่สำหรับในอดีตนั้น คนไทยมักนิยมเลือกตั้งบ้านเรือน หรือชุมชนอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง เพราะนอกจากจะใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภค บริโภคแล้ว ยังเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญอีกด้วย โดยเฉพาะในภาคกลางของไทยที่มีแม่น้ำไหลผ่านที่ราบลุ่มหลายสาย

จากผลงานวิจัยเรื่อง : เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง ของ นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และ นายนิรันดร์ เรือนอินทร์ ได้กล่าวถึง ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ที่มีวิถีชีวิตที่ต้องผูกพันกับเรือมาช้านาน ทั้งการเดินทางคมนาคม การอยู่อาศัยตามวิถีชาวเรือของชาวบ้านบางกลุ่ม อาทิ ชาวจีน ตลอดจนการประกอบอาชีพ เช่น คำขาย เกษตรกรรม ประมงน้ำจืด รวมไปถึงความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำของชาวบ้านจังหวัดฉะเชิงเทรา จนกลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัด หรือการแข่งขันพายเรือของชาวบ้านตลอดลุ่มน้ำบางปะกง เป็นต้น กล่าวกันว่าชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงจะถูกฝึกให้พายเรืออย่างคล่องแคล่วมาตั้งแต่เด็ก ดังนั้น “เรือ” ซึ่งเป็นพาหนะสำคัญของชาวบ้านในลุ่มน้ำแห่งนี้จึงมีรูปแบบที่หลากหลาย ตามความเหมาะสมในการใช้งาน นับเป็นภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านที่นับวันจะเลือนหายไปตามกาลเวลาไปอย่างน่าเสียดาย จึงอยากจะนำลักษณะพิเศษของเรือต่างๆ มาเล่าสู่กันฟัง

โดยเราจะเริ่มกันที่ วิธีการสร้างเรือด้วยการขุด เป็นตอนแรก .....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิต เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือกระแซง ”

วันนี้ขอแนะนำให้รู้จักกับ เรือกระแซง ซึ่งเป็นเรือต่อทำจากไม้สัก มีลักษณะคล้ายเรือเอี่ยมจันท้องเรือ โกงกลมขนาดใหญ่ “ทวนหัว” และ “ทวนท้าย” แบบเรียบ ทำด้วยแผ่นกระดานชนไฟให้อ่อนดัดโค้งตามลักษณะของเรือแต่ละชนิดช่างจะปาดทวนหัวเรือให้เป็นรูปสามเหลี่ยม เพื่อให้สามารถแหวกน้ำให้เรือแล่นได้เร็ว ส่วนท้ายเรือจะทำเป็นรูปป้าน กงเรือเป็นไม้โค้งตามท้องเรือ และวางเรียงกันถี่มากเพื่อความแข็งแรง เปลือกเรือจะเป็นแผ่นไม้หนา ยึดเหนี่ยวเปลือกเรือให้ติดกันด้วยลูกประสักที่ทำจากไม้เสมเหลากกลม ด้านนอกจะโตกว่าด้านใน ส่วนปลายลูกประสักด้านในผ่ากราดด้วยลิ่มกันเลื่อนออก บนคาค้ำหัวเรือ (ส่วนที่ปูกระดานยาชั้นตามแนวกระดาน ไม้ให้น้ำรั่วซึมลงไปเรือได้อยู่บริเวณหัวเรือ เรียกว่า คาค้ำฟ้า) จะปูพื้นอัดชิดทำหน้าที่ เป็นห้องลอยด้วยบริเวณหัวเรือใช้เป็นที่ทำครัว เครื่องครัวต่าง ๆ จะเก็บไว้ใต้คาค้ำฟ้าหัวเรือ เมื่อจะทำครัวก็ขนขึ้นมาวางไว้บนพื้นคาค้ำฟ้า ทำอาหารเสร็จแล้ว ก็ล้อมวงนั่งกินที่ตรงนั้น เมื่ออิ่มแล้วก็ล้างชามเอาเก็บเข้าที่ตามเดิม ฉะนั้นในห้องใต้คาค้ำฟ้าตรงหัวเรือ จึงต้องจัดทำชั้นวางของให้เป็นระเบียบเรียบร้อย หยิบได้ง่าย เรือบางลำมีเนื้อที่มากก็จะมีตู้กับข้าวตั้งไว้ด้วย

นอกจากใช้เป็นที่ทำครัว ที่กินข้าวแล้ว ยังใช้เป็นที่รับแขก เรือบางลำเจ้าของเรือจะอยู่ทางตอนหัวคือใช้เป็นที่นอนด้วย ดังนั้นบริเวณทางตอนหัวเรือ จึงต้องคอยเช็ดถูทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา ส่วนท้ายเรือพื้นเปิดได้

เรือกระแซงมีหลายขนาด เคลื่อนที่ได้โดยการใช้อ้อหรือแจว แต่เมื่อมีเรือยนต์ลากจูงก็นิยมผูกเรือกระแซง ต่อกันยาวเป็นขบวนและใช้เรือยนต์ลากจูง ถ้านำไปบรรทุกข้าวเปลือก ข้าวสาร เขาเรียกว่า “เรือบรรทุกข้าว” หรือ “เรือข้าว” เจ้าของเรือจะไม่ค่อยอาศัยอยู่ในเรือ เพราะเรือนี้บรรทุกสินค้ามาเต็มลำอยู่แล้ว หากใช้ทำเป็นที่อยู่อาศัยก็จะทำหลังคาเสริมตอนท้ายเรือให้สูงขึ้น โดยมีเสา ๔ เสา ด้านข้างทำเป็นแผงเปิดปิดได้ เสา ๒ ต้น ทางท้ายเรือจะปักอยู่บนเสากระดานพาดระหว่างเสาทั้งสอง ใช้เป็นที่นั่งถือท้ายเรือได้อีกด้วย

เรือเหล่านี้จะเป็นเรือขนาดใหญ่ เจ้าของเรือส่วนมากเป็นคนจีน ในสมัยแรกเรือกระแซงจะใช้เป็นเรือบรรทุก จึงใช้กระแซงคลุมเป็นหลังคาตลอดลำ ที่เรียกว่าเรือกระแซงนั้น เพราะแต่เดิมใช้กระแซงซึ่งก็คือใบเตย หรือใบจากนำมาเย็บเป็นแผงทำเป็นประทุนบังแดดฝน แต่ส่วนมากใช้ใบไผ่นำมาคลุมเป็นหลังคาเนื่องจากกันความร้อนได้ดีกว่า คนจีนจะทำขาย เนื่องจากมีราคาแพง ชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงจึงหันมาใช้กระแซงสังกะสีแทนในภายหลัง เมื่อจะบรรทุกข้าวก็ยกเลื่อนกระแซงไปรวมไว้

ในที่เดียวกัน ทางใดทางหนึ่งซึ่งไม่เกะกะ หรือบางที่เรือว่างไม่ได้บรรทุกอะไร เขาก็เปิดกระแซงให้ แครดส่องถูกท้องเรือ เพื่อให้ท้องเรือแห้งและไม่เหม็นอับ

เรือกระแซง

และในตอนต่อไปภูมิใจแนะนำให้รู้จักกับ เรือพระที่นั่ง หรือ เรือแก่งพั้ง ซึ่งใช้เป็นเรือพระที่นั่งสำหรับพระมหากษัตริย์ และเจ้านายชั้นสูง โปรดติดตาม.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

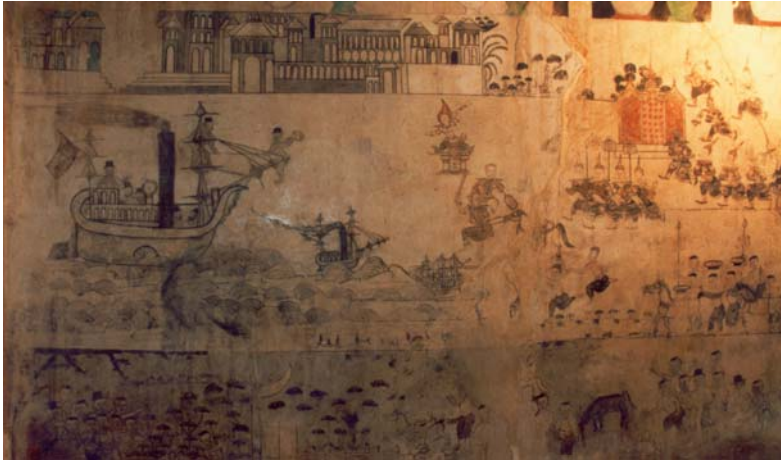
เรียบเรียงโดย : ยาวานิต เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือกลไฟ ”

วันนี้จะขอนำเสนอ เรือกลไฟ หรือที่มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *เรือกำปั่นไฟ* เป็นเรือที่พัฒนามาจากเรือกำปั่นใบแบบตะวันตกที่ใช้เครื่องจักรพลังไอน้ำขับเคลื่อนแทนการใช้ใบและพลังงานลม การสร้างเรือชนิดนี้ในช่วงแรก ถือเป็นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยที่สุด คนไทยสามารถต่อเรือกลไฟขึ้นใช้ได้สำเร็จหลังจากที่เรือกลไฟของชาวตะวันตก ปรากฏให้เห็นในน่านน้ำไทยเพียง ๑๐ ปี โดยสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้ต่อเรือกลไฟลำแรกขึ้นถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๘ ชื่อ “เรือสยามอรุณพล” เรือกลไฟซึ่งใช้เครื่องจักรไอน้ำที่ต่อขึ้นในระยะแรก ๆ นั้น เป็นเรือกลไฟจักรข้าง (มีกังหันพัดน้ำติดอยู่ข้างเรือทั้งสองข้าง) ต่อมาจึงสร้างเป็นเรือกลไฟจักรท้าย ลำเรือต่อด้วยไม้ เครื่องจักรตั้งซื้อมาจากต่างประเทศ และมีเรือเหล็กบ้างเฉพาะแต่เรือที่สั่งต่อมาจากต่างประเทศ เป็นเรือที่มีหม้อน้ำ เครื่องจักรไอน้ำแบบข้อเสื่อข้อต่อ ตัวเรือทาสีขาว ปล่องไฟทาสีเหลืองหรือหุ้มด้วยแผ่นทองเหลืองเป็นสัญลักษณ์ ใช้เครื่องยนต์ประเภทที่เรียกกันว่า “เครื่องเผาหัว” คือต้องใช้เตาเผาหัวเครื่องยนต์ให้ร้อนจัด แล้วจึงหมุนมุ่เลซึ่งหนักมาก ต้องใช้คนที่มีข้อลำแข็งแรงจึงจะหมุนได้ เรือกลไฟที่นำเข้ามาใช้ในลุ่มน้ำบางปะกงสมัยแรก ยังใช้ฟันเป็นเชื้อเพลิง เรือประเภทนี้บางทีก็ใช้งานเป็นเรือนำผู้โดยสารหรือหนังสือราชการไปส่งยังที่ต่าง ๆ และทำหน้าที่เป็นเรือลากจูงขบวนเรือพระประเทียบ เรือคร้ว เรือแจว และเรือพาย เดินทางไปตามแม่น้ำ ลำคลอง ที่จะเสด็จไป เช่น การเสด็จประพาสมณฑลปราจีนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นต้น

ในลุ่มน้ำบางปะกงเรือกลไฟได้เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยใช้เป็นเรือสำหรับส่งหนังสือ จดหมาย ทำหน้าที่เป็นเรือลากจูงด้วยการฟ่งเรือ จะใช้วิธีนำเชือกคามมะพร้าว หรือเชือกป่านเส้นใหญ่ขนาดข้อมือผูกไว้ที่หลักท้ายเรือ แล้วปล่อยปลายเชือกไปให้เรือที่จะฟ่ง เรือเหล่านั้นจะผูกเรือให้ติดกับเชือกเส้นใหญ่และจะผูกเป็นคู่ ๆ ที่ใช้วิธีนี้เพราะเรือแต่ละลำไปใกล้ไกลไม่เท่ากัน บางลำถึงที่หมายก่อนก็แก้เชือกแยกออกไปได้เลย และใช้ในการไปทำสายโทรเลข

เรือกลไฟ ปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดเมืองกาย อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในตอนต่อไปขอแนะนำให้รู้จักกับ เรือแท็กซี่ และ เรือเมล์ เรือรับจ้างขวัญใจชาวบ้าน.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แผลูกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไทรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือกอและ ”

เรือกอและ (กู๋และ) คำว่า “กอและ” เป็นภาษา “ชาวี” หมายถึงการหาปลาหรืออาการโคลงเคลง เรือประเภทนี้เป็นเรือประมงท้องถิ่นภาคใต้ ส่วนกูและ หมายถึง “เปลือก” คือไม้ขนาด ๖ x ๒๔ นิ้ว ยาวประมาณ ๓๐ ฟุต นำมาเลื่อยแบ่งส่วนเป็นท่อนละ ๕ แผ่น ใช้ประมาณ ๔ ท่อน เพื่อนำมาซ้อนกันเป็นกราบเรือ

เรือกอและเป็นเรือต่อท้องถิ่นภาคใต้ นิยมใช้ไม้ตะเคียนเนื้อแข็ง ความเด่นสะดุดตาของเรือชนิดนี้อยู่ที่การวาดลวดลายอันวิจิตรพิสดาร มีสีสันทสวยงาม ความงดงามของเรือกอและยังอยู่ที่ตัวรูปทรงที่มีขนาดใหญ่ ไม้เนื้อแข็ง ตรงหัวเรือและท้ายเรือแทนที่จะมีไม้ยื่นยาวออกไปสำหรับเหยียบขึ้นหรือเหยียบลง กลับใช้ไม้แผ่นใหญ่หนาวางตั้งขึ้นเป็นปีกสูง ซึ่งปีกนี้คือความพิเศษที่สร้างภาพให้เรือกอและดูโดดเด่นขึ้นมาด้วยรูปคล้ายสี่เหลี่ยมกางหมู โดยด้านที่เป็นหัวและท้ายของแผ่นไม้เรียวยาวแหลมประสานต่อขึ้นไปจากหัวเรือ และมีท้ายเรือเป็นแนวโค้งงอนขึ้นไปจรดปลายแหลม ตัดกับสีที่ทาจุดจัดจ้านตลอดลำเรือ ด้วยลวดลายวิจิตรตลอดแถมเรือนี้เองทำให้เรือกอและดูพิเศษยิ่งขึ้น

เรือกอและที่พิพิธภัณฑ์เรือไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เรือกอและ (กู๋และ) ปรากฏให้เห็นในลุ่มน้ำบางปะกง เนื่องจากชาวบ้านเมืองชะเชิงเทราบางกลุ่มเป็นมุสลิม ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายมานิต เดวี่ละ และนายมานพ มะนูลิ้ม ทำให้ทราบว่าชาวบ้านมุสลิมที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยวถูกกวาดต้อนมาจากปัตตานีและมลายูในช่วงของการปราบกบฏ พวกนี้เรียกตัวเองว่า “แขกมลายู” หรือ “แขกมาเลย์” และจากงานวิจัยของ บุญมา พงษ์โหมด กล่าวถึงมุสลิม ที่ตำบลเปร็ง อำเภอเมืองว่า แขกกลุ่มนี้อพยพมาจากปัตตานี โดยเริ่มแรกเข้ามาอยู่ที่คลองกุ่ม

กรุงเทพฯ ก่อน หลังจากนั้นจึงพากันโยกย้ายมาอยู่ที่เป็ริ่ง ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านในกลุ่มน้ำบางปะกงเมือง
ฉะเชิงเทรา กลุ่มมุสลิมคงจะนำรูปแบบการสร้างเรือชนิดนี้มาใช้

ในตอนต่อไปจะแนะนำให้รู้จักกับ **เรือสำปั้น** ซึ่งเป็นพาหนะบรรทุกสินค้าไปมาค้าขาย โปรด
ติดตาม ..... 😊

.....

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไทรรัตน์ สวท.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง
ตอน “ เรือกับความผูกพันในวิถีชีวิต ตอนที่ ๑ ”

การที่ชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงใช้ “เรือ” หลากหลายชนิดสัญจรไปมาติดต่อกัน ซึ่งก็แตกต่างกัน ทั้งขนาดและรูปร่างตามประโยชน์ใช้สอย เช่น เรือหมู เป็นเรือขนาดเล็กที่ชาวบ้านใช้สัญจรไปมาติดต่อกัน ในระยะทางใกล้ ๆ หรือใช้หาปลาตามทุ่งนา หรือพายไปทำบุญที่วัด เรือมาดประทุนใช้สำหรับการเดินทางระหว่างเมือง เรือสำปั้นใช้สำหรับพายขายสินค้าจำพวกพืชผัก ผลไม้ ซึ่งบรรทุกของจำนวนไม่มากนัก และยังใช้พายขายกาแฟ โอเลี้ยง ก๋วยเตี๋ยว เรือกระแซง ใช้บรรทุกข้าวและอยู่อาศัย เป็นต้น

สำหรับชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงที่ใช้เรือเป็นที่อยู่อาศัยถาวร หรือที่เรียกว่า “ชาวเรือ” ซึ่งถ้าเป็นชาวจีนก็เรียกว่า จีนชาวเรือ นั้น จะนำกระดานมาปูเต็มท้องเรือคล้ายพื้นเรือน ทำหลังคาเป็นทรงกาบกล้วยคลุมไปตามยาวลำเรือเรียกว่า “ประทุน” สำหรับกันแดดกันฝนและใช้ชีวิตกินอยู่หลับนอนอยู่ในเรือตลอด ชาวเรือเหล่านี้มักจอดเรืออยู่กันเป็นหมู่หลายลำตามย่านชุมชนแถบหัวคลอง

แต่หากชาวเรือบางคนไม่ได้จอดเรือประจำอยู่ที่ใดที่หนึ่งเป็นเวลานาน ๆ ชาวเรือพวกนี้มักถูกเรียกว่า “พวกเรือจร” โดยเมื่อใกล้มีค่าลงมักจะอาศัยจอดเรืออยู่ตามท่าหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือนายอำเภอจีนในแถบหมู่บ้านที่ตนผ่านไป อาจจะเป็นความอุ่นใจหรือรู้สึกว่ามีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ในวันนี้ลุ่มน้ำบางปะกงยังมีจีนชาวเรืออยู่บ้างดังเช่น นายพุก แซ่เตียว ที่ปัจจุบันจอดเรืออยู่ที่ท่าหน้าบ้านเรือนายพู่ บ้านใหม่ เล่าให้ฟังว่า “...ตั้งแต่จำความได้ก็อาศัยเรือเป็นบ้าน ชาวเรือต้องว่ายน้ำเก่ง อยู่กับเรือมาจนชิน โดมากับเรือ การทำครัวแล้วแต่สะดวกบางทีก็ยกเตาไปหุงข้าวหัวเรือบ้าง ท้ายเรือบ้าง เรือกระแซงของนายพุกลำนี้ เดิมโครงหลังคาประทุนเรือทำด้วยไม้ไผ่ แต่ปัจจุบันใช้เหล็กแป้นแทน เดิมใช้จากมุงหลังคาประทุนปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้สังกะสี เดิมนายพุกทำมาหากินโดยการนำเรือกระแซงลำนี้ไปบรรทุกเกลือมาจากสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เดินทางจากลุ่มน้ำบางปะกง เข้าคลองท่าไข่ คลองเจ้า ขึ้นบางพลีใหญ่ ผ่านพระโขนง ป้อมพระจุลฯ เข้าแม่น้ำท่าจีน ขาไปไม่ได้ไปเรือเปล่า หากแต่บรรทุกมะพร้าวจากสวนเมืองฉะเชิงเทราขายตามรายทางเรื่อยไป และวิถีทำกินของชาวเรือผู้นี้ อีกอย่างหนึ่งคือ นำเรือไปบรรทุกขี้เป็ดจากบางวัว มาขายชาวบ้านที่ทำสวนอยู่สองฟากฝั่งแม่น้ำบางปะกง...”

เรือกระแชงของ พุก แซ่เตี่ยว จอดอยู่ที่ท่าหน้าหน้าคานเรือนายฟู บ้านใหม่ ในอำเภอเมือง

ดังนั้น “เรือ” จึงเปรียบเสมือนภาพสะท้อนของวัฒนธรรมบนสายน้ำ ของวิถีชีวิตชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามริมน้ำที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม หากนำมาศึกษาร่วมกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เช่น จดหมายเหตุพระราชพงศาวดาร พงศาวดาร รายงาน ใบบอก รวมทั้งงานเขียนต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ จะทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่ต้องการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในตอนต่อไปจะเล่าถึงความสำคัญของเรือที่มีต่อชาวบ้านในชีวิตประจำวันกันบ้าง โปรดติดตาม.....

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : เขาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง
ตอน “ เรือกับความผูกพันในวิถีชีวิต ตอนที่ ๒ ”

การที่เรือได้เข้ามาผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งในด้านการคมนาคม ใช้บรรทุกสินค้าต่าง ๆ ไปมาค้าขาย ใช้รับจ้าง ใช้หาอาหาร ส่วนประเพณีพื้นบ้านก็มีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ของเมืองลุ่มน้ำ และผูกพันกับเรือเช่นกัน เป็นต้นว่า การแข่งเรือในเทศกาลทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำ ซึ่งยังคงถือปฏิบัติเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

บทบาทของ เรือที่ใช้ในงานราชการ หรืองานของหลวง มีหลายอย่าง เช่น ใช้เป็นเรือลำเลียงทหารไปซ่อมรบ หรือในกิจการของทางราชการ ใช้ลำเลียงเสบียง อาหาร และเครื่องศาสตราวุธ ใช้ในการลำเลียงขนส่งสินค้า ใช้เป็นเรือไปตรวจราชการ นอกจากนี้ยังเข้าไปมีบทบาทต่อการไปรษณีย์โทรเลขที่เมืองฉะเชิงเทรา ในยุคเริ่มต้นด้วย ซึ่งชาวบ้านบางคนได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานประจำออฟฟิศ และคนเรือส่งหนังสือ โดยใช้เรือกลไฟ ทำให้การส่งข่าวสารติดต่อกันของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงสะดวกและรวดเร็วขึ้น เรือที่ใช้ในงานราชการเหล่านี้ หากเป็นเรือของทางการโดยตรงมักจะเรียกว่า “เรือหลวง”

เรือหลวง หมายถึง เรือที่เป็นของหลวง หรือเป็นสมบัติของทางราชการแผ่นดินที่ใช้ในงานต่าง ๆ ทั้งในยามปกติหรือในยามศึกสงคราม และในงานพิธีต่าง ๆ รวมทั้งใช้เป็นยานพาหนะของหน่วยงานในกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ

ปัจจุบันนี้ ยังมีบางหน่วยงานของรัฐในลุ่มน้ำบางปะกงยังคงมีการใช้เรืออยู่ นั่นคือ เรือดับเพลิงของเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา เรือของเทศบาลบางคล้า และเรือกรมเจ้าท่า

เรือของเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา

เรือของกรมเจ้าท่า

นอกจากนี้ การค้าในลุ่มน้ำบางปะกง ก็ถือเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญแห่งหนึ่งของรัฐ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ พวก คือ พวกขายของส่ง กับพวกขายของเร่

พวกขายของส่ง นำพืชผัก ผลไม้ตามฤดูในสวนของตนเอง หรือจากที่อื่น โดยเฉพาะ หมาก พลู ซึ่งเป็นสินค้าขึ้นชื่อ ฯลฯ ใส่เรือบรรทุกนำไปส่งในแหล่งที่รับซื้อประจำทั้งหมดทีเดียว ไม่ใช่ไปนั่งขาย ส่งเสร็จแล้วซื้อสินค้าอื่นกลับมา ไม่มีการขายปลีก

ชาวบ้านชนแข่งหมากใส่เรือไปส่งขาย

ชาวบ้าน ใช้เรือขนส่งผลผลิตของตนออกจากสวน ไปส่งขาย

อีกพวกหนึ่งที่เป็น **พวกขายเร่** นำสินค้าลงเรือขายตามบ้านเรือไปทั้งวัน หรือจนกว่าสินค้าจะหมด
ถ้า พวกขายเร่มีมากและขายสินค้าต่าง ๆ มากมาย ยกตัวอย่างเช่น

เรือขายข้าวสาร เป็นเรือค่อนข้างใหญ่ไม่มีประทุน มีข้าวสารกองพูนกลางลำเรือ ใช้เรือแจวหรือเรือพาย
เรือขายหมู ใช้เรือเล็ก ๆ ตรงกลางเรือมีเขียง มีมีดหั่นหมู มีตราชั่งเงิน **เรือขายผัก** ใช้เรือสำปั้น ขนาดกลาง
บรรทุกผักและเครื่องปรุงที่ใช้ทำกับข้าวแทบทุกอย่างจิปาถะ **เรือขายกล้วยเดี่ยว** **เรือขายปลาทุ่นึ่ง** และ **เรือขายปลา**

ในตอนต่อไปจะกล่าวถึงเรื่องราวของชาวบ้านลุ่มน้ำบางปะกงซึ่งเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของเรือ
และวิถีชีวิตที่งดงามและต้องการจะอนุรักษ์เรือให้คงอยู่สืบไป.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : เยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง
ตอน “ เรือโกลกน ”

วันนี้มารู้จักกับ เรือโกลกน ซึ่งเป็นเรือที่ขุดจากต้นไม้ทั้งท่อน เพียงเปิดปีกเจียนหัวเจียนท้ายเป็นเลา ๆ พอให้มีลักษณะคล้ายเรือ แต่ยังไม่ได้ขุดแต่งจนเป็นรูปเรือที่สมบูรณ์ ลักษณะของเรือโกลกนจึงไม่มีรอยต่อของแผ่นไม้ การรั่วซึมของน้ำเข้ามาในเรือเกือบจะไม่มี นอกเสียจากใช้ไปนาน ๆ อาจจะมีรอยแตก ก็ใช้ยางไม้อุดทาทที่รอยแตกเท่านั้นเอง ส่วนเสียของเรือโกลกน คือน้ำหนัก ทำให้พลิกคว่ำง่าย เนื่องจากมีส่วนท้องเรือที่มนนั่นเอง การทรงตัวในน้ำจึงไม่ค่อยดี

เรือชนิดนี้ ช่างชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงเคยได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างขึ้นถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) เพื่อให้ช่างเรือหลวงสร้างเป็นเรือเหวคใช้สอยและให้ทหารมหาดเล็กใช้ตามเสด็จพระราชดำเนินตามลำคลองแคบ ๆ ดังหลักฐานที่ว่า

... ด้วยมีพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม
สั่งว่าต้องพระราชประสงค์มาดเรือยาวทกวา ยาวห้าวาสองศอก
กำลังสี่ศอก กำลังสามศอก กิจให้ช่างทำเรือแหวค(เหวค)ใช้สอยและให้
ทหารมหาดเล็ก(เล็ก)ตามเสด็จ(เสด็จ)พระราชดำเนินตามลำคลองซึ่งแคบ ๆ
ให้เกณฑ์เมืองปราจีน ๘ เมืองประจันตคาม ๘ เมืองกระบิล ๘
เมืองฉะเชิงเทรา ๑๐ รวม ๓๔ ให้เจ้าเมืองกรมการปลงใจลงใจ
ราชการ เกณฑ์ขุนหมื่นตัวเลขระคมตัดฟันมาดเรือโกลกนชั้น(สั้น)ยาว ...

เรือโกลกนที่วัดบึงกระจับ อำเภอนวมสารคาม

ด้วยเหตุที่ เรือ เป็นพาหนะสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในกลุ่มน้ำบางปะกงในการคมนาคมทางน้ำ จึงมีการสร้างเรือกันมาก และก่อนที่จะเป็นเรือขุดชนิดต่าง ๆ ตามรูปแบบที่สมบูรณ์นั้น จะต้องผ่านขั้นตอน การทำมาดเรือโคลน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นช่องทางของเจ้าภาษีที่จะทำการประมูลเรียกเก็บภาษีมาดเรือโคลน เช่นที่เมืองฉะเชิงเทราและพนมสารคาม มีเงินอุยรับทำภาษีมาดเรือโคลน ดังสำเนาทราหน้าที่ว่า “ส่งสำเนาท้อง ตราไปให้พระพนมสารนรินทร์ กรมการเมืองพนมสารคาม จัดการให้เงินอุยเจ้าภาษีเข้าเรียกเก็บภาษีมาดเรือ โคลน เมืองพนมสารคาม”

ต่อไปจะแนะนำให้รู้จัก เรือมาด ต้นแบบของเรือขุดชนิดอื่น ๆ ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวท.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือข้างกระดาน ”

วันนี้ขอแนะนำให้รู้จักกับ เรือข้างกระดาน เรียกตามลักษณะของเรือคือ ตอนกลางลำเรือ แทนที่จะใช้กระแซงหรือใบเตยมาเย็บเป็นประทุนคลุมทำเป็นหลังคาบังแดดฝน ก็ใช้ไม้กระดานหน้ากว้างตั้งแต่ ๕ - ๑๒ นิ้ว ตีเป็นฝาต่อจากกระดานเลียบข้างเรือขึ้นไป ๓ - ๔ แผ่นแล้วจึงใช้ไม้หนาราว ๒ นิ้ว ทำเป็นคานโค้งคร่อมลำเรือ (บนฝากระดาน) ใช้สังกะสีแผ่นเรียบตีคลุมเป็นหลังคา การทำหลังคาแบบนี้ทำให้ภายในเรือโปร่งขึ้น ตัวเรือแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ ตอนท้ายเรือ กลางเรือและตอนหัวเรือ

เรือข้างกระดานหรือเรือเครื่องเทศ ที่พิพิธภัณฑ์เรือไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนท้ายเรือ แบ่งออกเป็นสองตอน ท้ายเรือด้านนอก คือส่วนที่เป็นขยาบมีเสา ๔ เสา รองรับขยาบตอนนี้สูงกว่าหลังคา ตอนกลางลำเรือ มีแผงสานด้วยไม้ไผ่ทำเป็นบานมาเรียงติดกัน มีบานพับสำหรับ ให้พับเก็บได้ แผงนี้ทำด้วยน้ำมันยางผสมชันเล็กน้อย ทำให้กันแดดกันฝนทนทาน แผงนี้กันทั้ง ๓ ด้าน ปิดท้ายเรือตรงหางเสือและข้างเรือทั้งสองข้าง ท้ายเรือส่วนนี้ปูกระดานเต็ม เป็นที่นั่งนอน ที่รับแขก

ถัดเข้าไปในเรืออีกหน่อยมีฝักัน เรียกว่า หน้าอุด ทำเป็นกระดานเลื่อนปิดกันไว้ ตรงหน้าอุดด้านนอกมีผู้สร้างติดกับเรือไว้ข้างละใบเป็นตู้ประจำเรือ ซึ่งเรือชนิดอื่น ๆ เช่น เรือกระแซงธรรมดาไม่มี ถัดเข้าไปในตัวเรือพื้นเสมอกับด้านท้ายเรืออีกตอนหนึ่ง มีพื้นที่กว้างพอที่จะนอนเรียงกันได้สบายถึง ๕ - ๖ คน

ตอนกลางลำเรือเป็นที่โล่งลึกลงไปถึงท้องเรือ ปกติใช้บรรทุกของ มักจะปูกระดานเป็นพื้นเสมอกันไปตลอดทั้งลำ ทำให้เดินไปมาได้สะดวกและกว้างพอให้เด็กวิ่งเล่นได้

ส่วนหัวเรือซึ่งมีที่กว้างพอสมควรจะปูกระดานอุดรอยต่อแน่นหนาแน่นน้ำไม่ให้ไหลเข้าเรือ แต่จะทำเป็นช่องพอตัวคนลอดได้ไว้ช่องหนึ่ง บริเวณหัวเรือนี้ส่วนใหญ่จะใช้เป็นที่หุงหาอาหารและตั้งวงรับประทานอาหาร เรือบางลำที่ใช้อยู่จริง ๆ ก็มีตู้กับข้าวด้วย

กรณีถ้าเรือบรรทุกสินค้าเต็มลำ ทำให้เดินภายในเรือไม่ได้ก็จะทำกระดานเลียบอยู่ด้านนอก เป็นกระดานหนาแผ่นเดียวกว้างราว ๖ - ๗ นิ้ว วางโค้งไปตามรูปเรือ กระดานเลียบจะวางอยู่บนหัวกงอีกทีหนึ่ง ใช้เป็นทางเดินไปมาระหว่างหัวเรือและท้ายเรือ และมักใช้ถ่อแทนแจว

ในตอนต่อไปขอแนะนำให้อ่านเกี่ยวกับ เรือเอี่ยมจิ้น ซึ่งเป็นเรือขนสินค้าหนักขนาดใหญ่ และเรือกำปั่น ซึ่งเป็นเรือเดินทะเลขนาดใหญ่..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไทรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

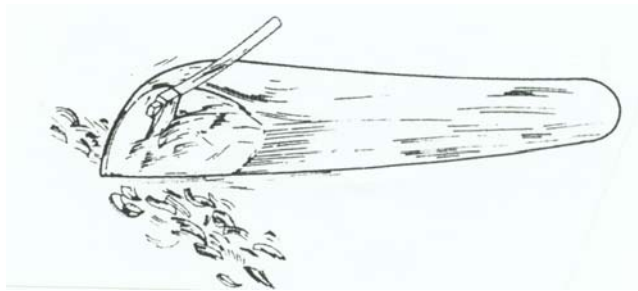
ตอน “ เรือขุด (ตอน ๑) ”

วิธีการสร้างเรือที่ชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงใช้กันอยู่ มี ๒ ประเภท คือ เรือขุด และ เรือต่อ ในวันนี้เราจะกล่าวถึงเรือขุดกันก่อน

เรือขุด เป็นเรือที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เชื่อกันว่าเป็นการพัฒนาจากการต่อซุงให้เป็นแพ การสร้างเรือขุดจะใช้วิธีขุดจากท่อนซุงทั้งต้น ต้นไม้ที่จะนำมาขุดต้องเป็นไม้เนื้อแข็ง ไม่มีตาหรือโพงหรือรอยแตกร้าว หรือเนื้อไม้ที่ยังแห้งไม่สนิท

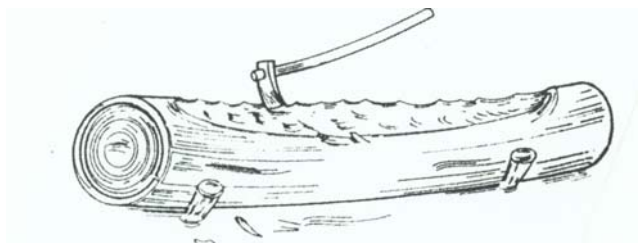
การขุดเรือ มีกรรมวิธี และขั้นตอน คือ

๑. เลือกท่อนซุงที่มีขนาดกว้าง ยาว พอเหมาะกับความต้องการและหน้าที่ของเรือที่จะนำไปใช้งานตามความเหมาะสมของผู้เป็นเจ้าของตามฐานะและยศศักดิ์

ขั้นแรก : เลือกท่อนซุงที่จะขุดเป็นลำเรือให้ได้ขนาดพอเหมาะกับความต้องการ

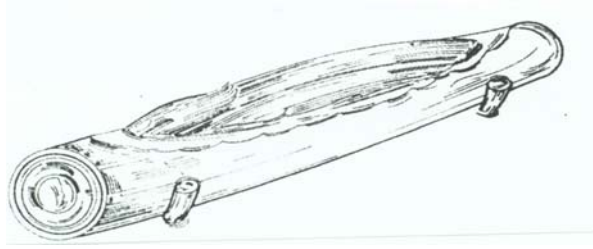
๒. ใช้ขวานถากซุงให้เป็นรูปเรืออย่างหยาบ ๆ เช่น มีหัวและท้ายเล็กแหลมกว่าส่วนกลาง การกระทำเช่นนี้เรียกว่า “มอด”

ขั้นที่สอง : มอดเรือโดยใช้ขวานถากท่อนซุง ให้เป็นรูปเรืออย่างหยาบ ๆ

๓. ขุดลำรางไปตามความยาวของเส้นมอด และรูปทรงของเรือให้มีความลึกพอประมาณ ที่จะใส่เกลบหรือเชือกเพื่องอื่นลงไปได้ หลังจากเทเกลบใส่ลำรางที่ขุดไว้จนเต็มแล้ว ก็สูบลมไฟให้คูกอยู่ข้างในตลอดเวลาไฟจะกินเนื้อไม้เป็นร่องลึกลงไป

ขั้นที่สาม : ขุดลำราง

เมื่อหมดเกลบที่ใส่ไว้ ช่างทำเรือจะดับไฟเสี้ยคราาหนึ่ง คู้ยเด้าเกลบออกแล้วพันไม้ไธร่องที่เป็นถ่านทิ่ง หากยังได้ความกว้างและลึกไม่เพียงพอก็จะสุมเกลบอีกครั้ง ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนพอแก่ความต้องการ

สำหรับในตอนต่อไปจะพาท่านไปพบกับ วิธีการเบิกปากเรือขุดให้กว้างขึ้น ซึ่งเป็นตอนจบของ เรือขุด .....☺

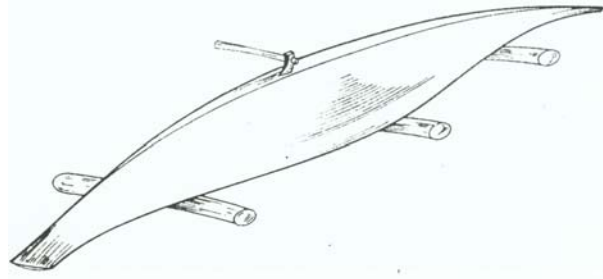
ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แผลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

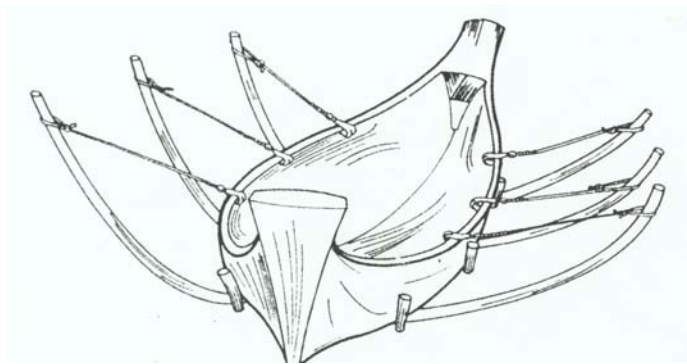
ตอน “เรือขุด (ตอน ๒)”

ตอนที่แล้วเราใช้ขวานขุดแต่งท้องเรือที่ขุดสุมด้วยแกลบจนเป็นที่พอใจให้เรียบร้อย กรรมวิธีต่อไปที่จะทำเพื่อให้ได้ปากเรือที่กว้างขึ้นก็คือ ขณะเมื่อสุมแกลบท้องเรือพอดีแล้ว จะนำน้ำมารดแกลบที่กำลังร้อนนั้น ซึ่งจะทำให้เนื้อไม้ที่ถูกความร้อนจากเปลวไฟ เย็นลงอย่างรวดเร็ว มีผลทำให้ปากเรือขยายออกไปอีก

ขั้นที่สี่ : ใช้ขวานขุดแต่งท้องเรือ

การเบิกเรือให้ขยายกว้างออกไปนี้ บางทีก็ใช้คบไฟมาลนภายในลำเรือที่ขุดแล้ว พร้อมกับใช้กงคีด จับปากเรือคิงให้เบิกกว้างออกไป

การเบิกปากเรือให้กว้างขึ้น ด้วยการใช้น้ำคิงคิง

จากหลักฐานชั้นต้นที่พบ ทำให้ทราบว่าชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกงช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) มีการสร้างเรือขุดกันมาก โดยเฉพาะขั้นตอนของการสร้างเรือโคลน ได้กล่าวถึงว่า “มณฑลปราจีนบุรีมีการทำมาดเรือ โกลนกันมาก เดิมรัฐบาลทะเลยไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องของการเก็บภาษีอากร ต่อมาจึงให้มีการสำรวจและทำรายงานอย่างละเอียดเกี่ยวกับการสร้างเรือว่ามีกี่อย่าง มาดเรือชนิดใดทำจากไม้ย่างใด ตัดฟันไม้ซ้อยายในป่าราคาเท่าใด ชักลากไม้ตักถึงท่าไม้มีราคาเท่าใด และตัดไม้จากป่าใดชักลากไม้ลงทางไหน”

เรือโกลนลำนี้ ผ่านขั้นตอนของการบิกเรือด้วยการลนไฟแล้ว

คุณสมบัติที่เด่นของเรือชุด คือ ทนทาน ใช้ได้ทุกฤดูกาล ทุกสภาพ ไม่ว่าจะเปียกในแม่น้ำ ล้ำคลอง หรือตามแก่ง จะครูดกับโขดหินอย่างไร เรือก็ไม่แตกง่าย เพราะท้องเรือหนา ไม่มีแนวเหมือนเรือต่อ

หลังจากทราบขั้นตอนการทำเรือชุดแล้ว ต่อไปเราจะได้เรียนรู้ วิธีการสร้างเรือ อย่างที่เขาเรียกว่า เรือต่อ ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไทรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือเข็ม และ เรือผีหลอก ”

ในตอนนี้จะแนะนำให้ท่านรู้จักกับ เรือเข็ม เป็นเรือต่อ รูปเพรีวยาวขนาดยาว ๓ - ๔ วา นิยมต่อด้วยไม้สักหรือไม้มะยมหอมเล็กน้อยเป็นไม้แผ่นบาง หัวและท้ายเรือเรียวเซิด กราบเรือสูงพื้นน้ำเล็กน้อย มีทวนหัวและทวนท้ายคล้ายเรือบด ตะปิ้งหัวท้ายมนโค้งเล็กน้อย บางลำทำเป็นแผ่นประกบเป็นสัน นั่งพายคนเดียวหรือสองคนก็ได้ บางทีใส่กระตังหรือใส่พนักพิงไว้กลางลำเรือด้วย เวลาพายต้องเหยียดขาออกไปข้างหน้า ใช้พาย ๒ ใบ เรือแบบนี้มีน้ำหนักเบา พายได้เร็ว ใช้สำหรับไปธุระหรือบางโอกาสก็ใช้พายแข่งขัน

เรือเข็ม สำหรับพระใช้พายบิณฑบาต

สำหรับ เรือผีหลอก นั้น จะเป็นเรือต่อหรือเรือขุดก็ได้ ท้องเรือค่อนข้างแบนเมื่อลอยอยู่ในน้ำ กราบเรือจะสูงกว่าระดับน้ำไม่มากนัก ด้านหนึ่งติดแผ่นกระดานทาสีขาว และวางให้เอียงลาดลงน้ำ อีกด้านหนึ่งจึงตาข่ายเป็นแนวยาวตลอดลำเรือ สูงจากขอบเรือประมาณ ๑๐ - ๑๕ เซนติเมตร ชาวบ้านจะใช้เป็นเรือหาปลาตามแม่น้ำ ลำคลองในเวลากลางคืน เมื่อปลาเห็นแผ่นกระดานสีขาวท่ามกลางความมืดจะตกใจ กระโดดข้าม แต่ไม่พ้นเพราะถูกตาข่ายกั้นไว้ ปลาจะตกลงไปในท้องเรือ นับเป็นวิธีหาปลาแบบง่าย ๆ วิธีหนึ่ง ที่เรียกว่า เรือผีหลอก นั้น ก็เพราะส่วนหนึ่งของเรือทาสีขาวโพลน เล่นในเวลากลางคืนซึ่งสามารถหลอกให้ปลาทกใจกระโดดลงไปในเรือได้

เรือผีหลอก

และในตอนต่อไปจะพาไปรู้จักกับ เรือข่างกระดาน ซึ่งเป็นเรือบรรทุกสินค้าที่มีกระดานวาง
เลียบข้างเรือด้านนอก เพื่อใช้เป็นทางเดินจากท้ายเรือไปหัวเรือ.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์
เรียบเรียงโดย : ยศวานิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือฉลอม และ เรือฉลอมท้ายญวน ”

ในวันนี้เราจะได้อธิบายเกี่ยวกับ เรือฉลอม ซึ่งเป็นเรือต่อชนิดท้องกลม มีกระดูกงูและกง ส่วนมากใช้ไม้ตะเคียน หรือไม้เนื้อแข็ง ทวนหัวและทวนท้ายตั้งขึ้นสูงรับกับวงปากเรือ (ทวนหัวและทวนท้ายทำจะด้วยแผ่นกระดานลงไฟให้อ่อน ตัดให้งอนตามลักษณะของเรือแต่ละชนิดข้างจะปาดทวนหัวเรือให้เป็นรูปสามเหลี่ยม เพื่อให้สามารถแหวกน้ำให้เรือแล่นไปได้เร็วตามน้ำ ส่วนท้ายเรือจะทำเป็นรูปป้าน) พื้นส่วนหัวและส่วนท้ายสูงเกือบเสมอกับปากเรือ ส่วนพื้นกลางลดระดับเป็นระวางบรรทุกสินค้า หลังจากเป็นประทุนไม้ไผ่สานขัดและเป็นวงโค้งเกือบกลมสานทับบนประทุนหลังจากจาก เพื่อกันฝน และหลังจากประทุนชนิดนี้จะไม่มีการไถจากหลังคาเหมือนประทุนสังกะสี ขยายซึ่งเป็นเครื่องกันแดดและฝนที่ด้านหัวและท้ายนี้สามารถเลื่อนเก็บที่หลังประทุนได้ ตามปกติเป็นเรือใช้ใบ จึงมีเสากระโดงเรือประจำเรือ ซึ่งเสาส่วนใหญ่ใช้ไม้เนื้อแข็ง ประกอบด้วยใบแฉวนชนิดแหลม บางลำมีใบหน้าเพิ่มอีกและใช้แจว หางเสือพาดแฉวนมีเป็นคู่ มีความยาวตลอดลำเรือประมาณ ๑๑.๕ - ๑๕ เมตร เป็นเรือที่พ่อค้าและชาวประมงแถบปากแม่น้ำบางปะกงใช้กันมาก มีหลายขนาด สำหรับบรรทุกสินค้าไปขาย

เรือฉลอม ที่พิพิธภัณฑ์เรือไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชาวจีนในลุ่มน้ำบางปะกง ได้ใช้เรือฉลอมเป็นพาหนะบรรทุกสินค้าไปมาค้าขายระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองฉะเชิงเทรา

ส่วน เรือฉลอมท้ายญวน นั้น จะมีลักษณะคล้ายกับเรือฉลอม แต่ขนาดของเรือจะยาวกว่า มีหลักฐานเกี่ยวกับการเข้ามาของเรือฉลอมท้ายญวนในประเทศไทย และลุ่มน้ำบางปะกงว่า คราวที่ไทยยกกองทัพไปรบกับญวนในเขมร เมื่อครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) นั้นได้เรือชนิดนี้เข้ามาหลายลำ

ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่อยู่แถบชายทะเลปากแม่น้ำบางปะกง จะนิยมใช้ เรือฉลอม หรือ เรือฉลอม
ท้ายฉนวน บรรทุกของทะเล เช่น กะปิ น้ำปลาและปลาเค็ม ขึ้นไปขายแถบอำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
อำเภอบางคล้า เลยขึ้นไปถึงเมืองปราจีนบุรี นครนายก

เรือฉลอมท้ายฉนวน ขึ้นคานซ่อมอยู่ที่คานเรือหลังวัดกลางปะกง

สำหรับต่อไปจะพาไปรู้จักกับ เรือกอและ ซึ่งเป็นเรือที่มีสีสันสวยงามของแดนใต้....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : เขาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง ตอน “ เรือชะล่า ”

วันนี้มารู้จักกับ เรือชะล่า ซึ่งเป็นเรือขุดจากซุงทั้งต้น ปาดท้องเรือให้แบนเพื่อไม่ให้ต้านน้ำมาก เชิดขึ้นเล็กน้อยเพื่อความสวยงาม เรือชะล่าจะขุดตามขนาดของท่อนซุง นิยมขุดจากไม้สักหรือไม้ตะเคียน ไม่เบิกเรือให้กว้างเหมือนเรือขุดอื่น ๆ เรือชนิดนี้เป็นเรือที่มีน้ำหนักมาก เพราะตัวเรือหนา หากมีขนาดใหญ่มากจะใส่กงเรือ (กง คือไม้ยึดแผ่นกระดานของกระดูกงู มีขนาดกว้างพอดีกับลำเรือ) เพื่อป้องกันไม่ให้ปากเรือหุบแคบ เล่นได้ดีในน้ำตื้น หรือในเลน การเคลื่อนที่ไปของเรือชะล่า โดยปกติชาวบ้านจะนิยมใช้การถ่อโดยใช้ไม้ไผ่ล่ายาวๆ ค้ำคั่นให้เรือเคลื่อนที่แทนการพาย ซึ่งคนถ่อสามารถเดินตามกระดานเลียบข้างเรือ หรือยืนถ่อที่ตอนหัวและตอนท้ายของเรือ เพราะในตัวลำเรือไม่มีที่เดิน นิยมใช้บรรทุกข้าวเปลือกตามคลองตื้น ๆ แคบ ๆ ลำเลียงจากท้องนาไปยังบ้านหรือโรงสี และบรรทุกข้าวได้ที่ละมาก ๆ ข้าวเปลือกไม่เปียกน้ำ ไม่ขึ้น เนื่องจากท้องเรือแห้งสนิท

เรือชะล่า เป็นเรือชนิดที่ชาวบ้านใช้ดวงข้าวเปลือกตามคลองที่แคบ ๆ และตื้น
(เจ้าของ บุญส่ง เอียบเจริญ)

ในกรณีที่หาไม้ซุงขนาดใหญ่มาขุดทำเรือชะล่าไม่ได้ ช่างอาจจะนำไม้กระดานมาต่อเป็นเรือชะล่าได้เช่นกัน เรียกว่า “เรือชะล่าผ่า” นอกจากนี้หากนำเรือชะล่ามาเสริมกราบขึ้นก็เรียกว่า “ชะล่ากราบ” หรือ “ชะล่าแป้น” แต่หากติดประทุนเพื่อกันแดดฝนเรียกว่า “ชะล่าประทุน” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยทรงใช้เรือชะล่าในการเสด็จประพาสต้น

สำหรับวันพรุ่งนี้จะแนะนำใหู้จัก **เรือสำปันนี่** เรือที่ใช้สำหรับบรรทุกสิ่งของหรือเป็นเรือค้าขาย.....😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิต เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “เรือต่อ”

วันนี้จะได้เรียนรู้ถึงวิธีการสร้างเรือแบบที่เรียกว่า “เรือต่อ” ซึ่งน่าจะเป็นเรือที่มีขึ้นภายหลังเรือขุด เพราะมีหลักฐานว่าได้แบบอย่างมาจากเรือ “ซำป่าง” ของจีน ซึ่งเป็นเรือขนาดเล็กที่ใช้ไปมาระหว่างเรือสำเภากับชายฝั่ง มีเข้ามาในเมืองไทยครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่ไม่ค่อยได้รับความนิยม จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ต้องการเรือเล็กและเบาสำหรับเจ้านายและท้าวนางฝ่ายในใช้พายเล่นในสระของพระราชอุทยานหลวง ที่เรียกว่า “สวนขวา” นับแต่นั้นความนิยมต่อเรือก็ได้แพร่หลายออกไปมาก

เรือต่อเป็นเรือที่ทำขึ้น โดยใช้ไม้แผ่นมาตอกแปะติดกันตามโครงสร้างของเรือ ซึ่งมีส่วนประกอบ เช่น กระดานกระดุกงู ใช้ไม้หนากว่าแผ่นกระดานที่มาประกอบเป็นตัวเรือ และมีความยาวตลอดไปจนถึงทวนหัว และทวนท้าย ซึ่งจะเชิดขึ้นตามลักษณะของเรือแต่ละชนิด ทวนหัวและทวนท้ายจะเป็นแผ่นกระดานตัดให้อ่อนงอนด้วยวิธีลนไฟ ปลายทวนที่เป็นหัวเรือถูกปาดให้เป็นรูปทรงสามเหลี่ยม ส่วนปลายทวนที่เป็นท้ายเรือจะเป็นรูปมนป้าน

หางเสือของเรือมาด (บุญส่ง เอียบเจริญ... เป็นเจ้าของ)

หางเสือของเรือต่อ จะโค้งเข้ากับรูปท้ายเรือ และมีเดือยเหล็ก ๒ เดือย สอดเข้าไปในห่วงที่ติดอยู่กับทวนเรือ ทำให้หางเสือเบนไปมาได้คล่อง ท่อนบนของหางเสือนี้มีไม้พังกานสอดไว้ เมื่อจะบังคับให้หางเสือบิดไปทางซ้ายหรือขวา ก็ดันพังกาไปตามทิศทางที่ต้องการ

เรือต่อแต่ละลำจะมีขนาดกว้างใหญ่เท่าไร ขึ้นอยู่กับกบเรือที่วางบนกระดุกงู จะกางมากกายน้อย เมื่อวางกงเป็นโครงแล้ว ให้เสริมกระดานต่อจากกระดุกงู แล้วยึดกับกงเรียงขึ้นไปตามลำดับ การยึดแผ่นกระดานให้ติดกับกงมักใช้ลูกประสักไม้แสมสาร ไม้เป็นสีดำและแข็งมาก

เรือต่อมีหลายขนาดตั้งแต่เล็กมากจนถึงใหญ่มาก ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะเรือต่อไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับไม้ที่จะนำมาทำเรือเหมือนเรือขุด เรือต่อที่ชาวบ้านใช้ในลุ่มน้ำบางปะกง ถ้าใช้ตามคลองที่มีขนาดเล็กก็ใช้เรือต่อขนาดเล็ก ถ้าต้องการบรรทุกของให้มาก ๆ และไปตามลำน้ำใหญ่ก็ใช้เรือต่อขนาดใหญ่ เช่น เรือสำปั้น เรือสำปั้นเพรียว เรือสำปั้นสวน เรือแก่งพัง เรือข้างกระดาน (เรือเครื่องเทศ) เรือกระแซง เรือเอี่ยมจุ่น เรือแหวด เรือบด เรือตะหรืออีตะ เรือปีาบ เรือผีหลอก เป็นต้น

ในสมัยก่อนเรือต่อมีลักษณะเพรียว เพราะยังต้องแจว ต้องถ่อหรือใช้ใบ เรือจะแล่นได้เร็วไม่หนักแรง แต่ในปัจจุบันนิยมใช้เรือยนต์ลากจูง เรือต่อจึงไม่จำเป็นต้องทำให้เพรียวอีกต่อไป รูปร่างของเรือจึงป้อม มีความกว้างและมีความสูงมากกว่าแต่ก่อน เพื่อจะบรรทุกของให้ได้มาก ๆ ไม่ต้องห่วงว่าจะแจวหรือถ่อให้หนักแรง

ตอนต่อไปจะเล่าถึง วิธีการที่จะทำให้เรือสามารถแล่นไปในน้ำได้ตามใจปรารถนา ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์
เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือแท็กซี่ และ เรือแม่ล ”

วันนี้จะขอแนะนำให้รู้จักกับ เรือแท็กซี่ และ เรือแม่ล เรือรับจ้างประจำลำน้ำจืด

เรือแท็กซี่ ซึ่งเป็นเรือที่ชาวบ้านได้อาศัยเดินทางไปมา ลักษณะเป็นเรือต่อที่วางเครื่องยนต์ไว้กลางลำ ต่อเพลลาไปโผล่ที่ท้ายเรือแล้วคิดใบพัดเพื่อหมุนตีน้ำให้เกิดแรงผลักดันเรือไปได้ เรือพวกนี้ในชั้นแรกมักเรียกว่า “เรือไอ” เพราะใช้ขบวนการขับเคลื่อนด้วยไอน้ำ ต่อมาใช้เครื่องยนต์อย่างที่ชาวเรือพวกนี้เรียกว่า “เครื่องเผาหัว” เมื่อเดินเครื่องยนต์แล้วมักมีควันไฟลอยขึ้นจากปล่องกลางลำ จึงเรียกเรือชนิดนี้ว่า “เรือไฟ” เรือประเภทนี้มีผู้นำมารับจ้างรับส่งคนข้ามฟากบ้าง รับจ้างนำคนไปส่งตามที่ว่าจ้างจะไปบ้าง จึงนิยมเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า “เรือแท็กซี่”

เรือแท็กซี่

ส่วน เรือแม่ล หรือเรือลากจูงนั้น เป็นเรือต่อชนิดหนึ่ง ลักษณะเป็นเรือท้องกลม ทวนหัวตั้งตรงในแนวค้ำ ท้ายแบน ตัวเรือต่อด้วยไม้สักหรือไม้ตะเคียนทอง กงเรือใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ตะเคียน เพราะมีความแข็งแรง ทนทาน การยึดเหนี่ยวเปลือกเรือติดกับกงจะใช้ลูกประตักไม้แสม ไม้กระดุกงและทวนเรือส่วนมากจะใช้ไม้ประคู้ ตัวเรือภายนอกทาสีได้ระดับน้ำเพื่อกันเปรียง เนื้อกราบเรือทาน้ำมันชักเงาอุดเนื้อไม้

เรือแม่ล

ในตอนต่อไปขอแนะนำให้รู้จักกับ เรือหางยาว เรือยนต์เจ้าความเร็ว.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิก เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือบด ”

ตอนนี้ขอแนะนำ เรือบด ซึ่งเป็นเรือต่อชนิดหนึ่งที่กล่าวกันว่าเข้ามาเมืองไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) มีอยู่ ๒ แบบ คือ

เรือบดแบบตะวันตก บางครั้งเรียกว่า **เรือกรรเชียง** ทำด้วยไม้สักต่อกระดาน ๔ แผ่น (ปัจจุบันใช้เหล็กเป็นวัสดุแทนไม้) มีรูปร่างหัวเรือเรียว ตัดท้ายเป็นเหลี่ยมอย่างเรือทหาร การทำให้เรือเคลื่อนที่ไปใช้วิธีการกรรเชียงแทนการพาย เรือแบบนี้พบเห็นไม่มากนัก มักใช้โดยสารหรือกรรเชียงเพื่อความเพลิดเพลิน เช่น ตกปลา ชมวิว ออกกำลังกาย เป็นต้น

เรือบดแบบไทย มีลักษณะเพรียว หัวท้ายเรียวมีแผ่นไม้ตัดเป็นรูปโค้งปิดกั้นส่วนหนึ่งของด้านบนหัวเรือและท้ายเรือ (เรียกตะปั้ง) หัวและท้ายเรือเหมือนกัน สามารถกลับหัวเป็นท้ายเรือได้ทันที ทำให้เคลื่อนที่โดยใช้พาย **ภูธร ภูมะธน** สันนิษฐานว่า น่าจะมีกำเนิดมาจากรูปแบบ **เรือคะยัก**ของตะวันตก ซึ่งใช้เป็นเรือฉุกเฉินติดมากับเรือเดินทะเลขนาดใหญ่

เรือจอดอยู่ที่ท่าน้ำ ชาวบ้านใช้พายมาทำบุญที่วัด

เรือบดเป็นเรือขนาดเล็กที่มีกระดูกงูเป็นสันติดกับเรืออื่นๆ ลักษณะเรือเช่นนี้นิยมใช้ประจำบ้านเพื่อการเดินทางไปมาในลำน้ำใกล้บ้าน หรือใช้ข้ามฟาก เพราะมีน้ำหนักเบา แล่นได้เร็ว นั่งหนึ่งหรือสองคนก็ได้ แล้วแต่ขนาดของเรือ ถ้านั่ง ๒ คนใช้สองพาย ชาวเรือส่วนใหญ่มักมีเรือบดไว้เพื่อใช้พายออกจากเรือใหญ่ที่ไม่สามารถจอดริมทำได้จึงใช้เรือบดพายไป ชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ริมแม่น้ำ ลำคลอง ก็จะมีติดบ้านไว้เช่นกัน แต่ขนาดของเรือบดของชาวบ้านนั้นไม่จำเป็นต้องเล็กเหมือนอย่างของพวกชาวเรือ เพราะชาวเรือมีที่เก็บจำกัด จึงต้องใช้เรือเล็กเพื่อให้เก็บได้ง่ายเมื่อยกขึ้นเรือใหญ่ ส่วนเรือของชาวบ้านจอดไว้ที่ท่าหน้าบ้าน

สำหรับในตอนต่อไปจะพาไปรู้จักกับ เรือลอม และเรือลอมท้ายฉวน ซึ่งเป็นเรือที่มี
ประทุนใช้บรรทุกของไปมาค้าขาย...☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แผลูกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิต เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือปีาบ และ เรืออีแปะ ”

เรือปีาบ เป็นเรือต่อ ไม่เสริมกราบ หัวท้ายเรียวมน ลักษณะคล้ายเรือสำปั้น ตรงกลางลำกว้าง ท้องเรือเกือบแบน พัฒนามาจากเรืออีเตะ ส่วนใหญ่จะต่อมาจากภาคเหนือ มีพื้นส่วนหัวเรือและส่วนท้ายเรือ กลางลำลดพื้นลงต่ำ ความยาวเรือประมาณ ๒ วา เคลื่อนที่โดยการพาย

เรือปีาบใช้บรรทุกของเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือใช้โดยสารไม่เกิน ๓ - ๔ คน ความยาวเรือประมาณ ๒ วา ใช้สอยทั่วไปตามริมหนอง คลอง บึง สัจจรไปมา หรือใช้สำหรับเกี่ยวข้าวเกี่ยวหญ้า

เรือปีาบ

ปัจจุบันเป็นเรือต่อสำเร็จรูปจากจังหวัดที่มีไม้สักมากๆ และถูกกล่าวถึงลงมาขายในภาคกลาง

สำหรับ เรืออีแปะ นั้น เป็นเรือต่อชนิดหนึ่งคล้ายเรือสำปั้น แต่หัวและท้ายเรือสั้นกว่าและฉากตรงเสริมกราบรอบตลอดลำเรือ ท้องแบน มีตำนานเล่ามาว่าเดิมเป็นเรือสำปั้น หลุดลอยตามลมพายูฝนมา และมีผู้เก็บเรือได้ แต่ไม่รู้ว่าเรือลำนั้นเป็นของใคร ได้มีการสอบถามหาเจ้าของเรือ ก็มีผู้อ้างเป็นเจ้าของเรือหลายคน และตกลงไม่ได้ว่าใครเป็นเจ้าของที่แท้จริง ผู้เก็บเรือได้จึงทำการดัดแปลงเรือเสียใหม่ ให้แตกต่างจนจำไม่ได้ว่าเคยเป็นเรือสำปั้นมาก่อน ต่อมาเรืออีแปะเป็นที่นิยมของพ่อค้าชาวจีนนำมาใช้เป็นเรือขายโอเลี้ยง กาแฟ ดังนั้น เมื่อนึกถึงเรืออีแปะก็ทำให้นึกถึงอาแป๊ะขายกาแฟด้วย

เรืออีแปะ

และต่อไปจะพาไปรู้จักกับ เรือกระแซง ซึ่งเป็นเรือที่นิยมใช้บรรทุกของหนัก..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : เยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือเปิด เรือเปิดแก่ง และ เรือม่วง ”

สำหรับในตอนนี้นี้ท่านจะได้รู้จักกับ เรือเปิด และเรือเปิดแก่ง ซึ่งเป็นเรือขุดขนาดใหญ่อีกชนิดหนึ่ง ที่ส่วนของท้องเรือเบิกให้กว้างผายออก แล้วเสริมกระดานขึ้นทั้งซ้ายและขวา เพื่อให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ยึดเหนี่ยวกับไว้กับแผ่นกระดานด้วยลูกประตักไม้แสมสาร กลางลำมีหลังคาแบบประทุนค่อนข้างเตี้ยและป่อง หัวเรือแบนคล้ายปากเปิด ใช้แจวหัวและแจวท้าย มีแผ่นหางเสือ และไม้พังกาสำหรับถือท้าย

มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการใช้เรือเปิด เป็นยานพาหนะของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง และยังทำให้ทราบว่าหนึ่งในชาติพันธุ์ของชาวบ้านในลุ่มน้ำแห่งนี้ เป็นชาวเขมรที่ได้พากันอพยพเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งแต่ช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ซึ่งรัฐได้อนุญาตให้ชาวเขมรบางกลุ่มตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองฉะเชิงเทรา และชาวเขมรหนึ่งในจำนวนนั้น คือ พระยาการมาธิบดี เมื่อเดินทางไปมาติดต่อระหว่างเมืองพนมสารคามกับกรุงเทพฯ จะใช้เรือเปิด ๓ แจว เป็นพาหนะ

ส่วน เรือม่วง นั้น เป็นเรือขุดลำเล็ก รูปร่างเพรียว และโคลงมาก เคลื่อนที่โดยต้องใช้พายที่มีใบพายทั้ง ๒ ข้าง ตัวเรือยาวประมาณ ๓ - ๔ เมตร หัวท้ายงอนจนม้วนคล้ายเรือกอน โดล่าของชาวอิตาเลียน เป็นเรือพายสัญจรไปมาระหว่างชุมชน หมู่บ้าน อาจใช้พายแข่งขันกันในงานเทศกาลทอดกฐิน หรือทอดผ้าป่า นอกจากนี้ตำรวจภูธรใช้เรือม่วงออกตรวจราชการไปตามลำน้ำบางปะกงด้วย

เรือม่วง

ตอนต่อไปท่านจะได้พบกับ เรืออีโปง ซึ่งเป็นเรือพื้นบ้านแท้ๆ ที่ทำจากต้นตาล และเรือขโมดยา เรือพาหนะที่แสดงสมณศักดิ์ของเจ้าอาวาส ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์
เรียบเรียงโดย : ยาวนิต เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง
ตอน “ เรือพระที่นั่ง (เรือเก๋งฟุ้ง) ”

ตอนนี้ภูมิใจเสนอ เรือพระที่นั่ง (เรือเก๋งฟุ้ง) ซึ่งตามประวัติกล่าวว่า พระยาสุริยวงศมนตรี (ช่วง บุนนาค) ได้คิดต่อเรือสำปั้นขนาดใหญ่ยาว ๗ - ๘ วา และดัดแปลงต่อให้มีขนาดใหญ่ขึ้นและมีความยาว ๑๔ - ๑๕ วา มีการติดกังและตกแต่งประดับประดา หรือสลัก หรือเขียนลายอย่างสวยงาม เรียกว่า “เรือเก๋งฟุ้ง” ใช้เป็นเรือพระที่นั่งสำหรับพระมหากษัตริย์ เรือของเจ้านายชั้นสูง รวมไปถึงพระภิกษุสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์สูงระดับพระสังฆราชา และบรรดาขุนนางผู้ใหญ่ด้วย

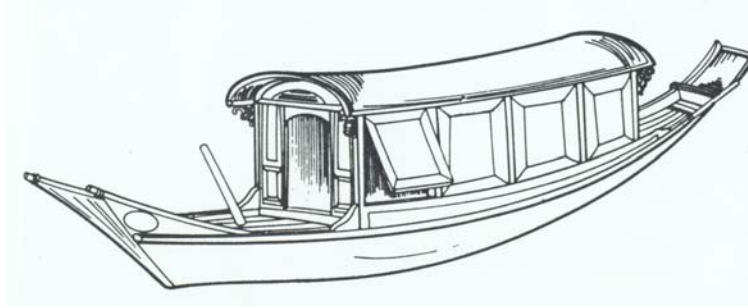
เรือพระที่นั่งมีหลายประเภท เช่น เรือต้น เรือพระที่นั่งทรง เรือพระที่นั่งรอง เรือพระที่นั่งเอกไชย เป็นต้น ส่วนเรือพระประเทียบ คือ เรือพระที่นั่งสำหรับเจ้านายฝ่ายใน เป็นเรือบดแกมมิดชิด มีแก้มตั้งอยู่กลางลำ กังด้านหน้า ด้านหลังเป็นประตูเข้าออก ด้านข้างเป็นหน้าต่างบานเกล็ดปิด-เปิดได้ ป้องกันมิให้คนภายนอกแลเข้าไปเห็นข้างใน นอกแก้มออกไปมีแจวหัว แจวท้ายข้างละ ๒ แจว เวลาจะให้เคลื่อนที่ไปไหน ๆ ในระยะทางไกล ๆ ก็ให้ทหารแจวหัวแจวท้ายหรือถ่อ

ต่อมาในระยะหลังเวลาเจ้านายฝ่ายในเสด็จไปตามลำพังก็คิด ต้องใช้เรือกลไฟเป็นเรือลากจูง เรือพระประเทียบ และเรือคร้วตามเสด็จไปด้วยเป็นพวง เรือนี้ถ้าไม่เป็นการเสด็จของเจ้านายอย่างเป็นทางการแล้ว จะเรียกว่า “เรือเก๋ง”

เรือเก๋ง ของไทพูรย์ ขาวมาลา

เรือที่นั่ง ซึ่งเรียกอย่างย่อ เพราะใช้เรียกเรือพระที่นั่งของพระบรมวงศานุวงศ์ ส่วนใหญ่เรือประเภทนี้จะสร้างขึ้นด้วยการขุดต้นไม้ใหญ่ทั้งต้น เพื่อให้เรือมีขนาดใหญ่และยาวสมกับฐานะผู้เป็นเจ้าของเรือแต่ละลำ หรืออาจจะ ต่อด้วยไม้สักหรือไม้ตะเคียน เป็นไม้กระดาน ๕ แผ่น ซึ่งชาวบ้านลุ่มน้ำบางปะกงได้พบเห็น และบางครั้งในวิถีชีวิตก็ได้มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

เรือกำปั่น

ต่อไปจะได้พบกับ เรือเข็ม เรือที่มีน้ำหนักเบา พายได้เร็ว และ เรือผีหลอก ที่ทำสีขาว โพลน เพื่อหลอกให้ปลาตกใจแล้วกระโดดลงไปเรือ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง ตอน “ เรือยาว (เรือแข่ง) ”

ในวันนี้ภูมิใจเสนอเจ้าแห่งความเร็วของลำน้ำจืด นั่นคือ เรือยาว ซึ่งเป็นเรือชนิดหนึ่ง แต่มีความยาวมากกว่าเรือชนิดอื่นเป็นพิเศษ นิยมใช้ไม้ตะเคียน และจะต้องเลือกต้นที่มีความสูงและความใหญ่เพียงพอ ที่จะนำมาขุดเรือแต่ละประเภท เช่น เรือใหญ่ จะต้องมีความยาว (สูง) ตั้งแต่ ๑๓ - ๑๕ วา เรือกลาง จะต้องมีความยาว (สูง) ประมาณ ๑๒ - ๑๓ วา เรือจิว จะต้องมีความยาว (สูง) ประมาณ ๑๐ วา ขนาดของลำต้น วัตรอบตรงโคน ๓.๕ เมตร วัตรอบปลายลำต้น ๒.๑๕ เมตร เป็นขนาดที่เหมาะสมที่สุดที่จะนำมาขุดเรือ สามารถบรรจุผู้พายได้ตั้งแต่ ๒๐ - ๕๐ คน

ส่วนหัวและท้ายเรือ เสริมต่อให้เชิดงอน เรือเล็กสวยงาม โดยเฉพาะส่วนหัวเรือที่เรียกว่า “โชนเรือ” นั้น จะมีการสลักเสลาให้เป็นลวดลายสวยงามบ้าง วาดภาพที่มีสีสันสดใสบ้าง ส่วนใหญ่โชนเรือสามารถถอดออกจากตัวเรือได้

เรือยาว เป็นเรือที่มีไว้สำหรับแข่งขันกัน ในยามหน้าน้ำหลังงานบุญสำคัญๆ เพื่อให้ความสนุกสนานครึกครื้น แก่ผู้มาร่วมทำบุญ และถือเป็นประเพณีที่ทำสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน

เรือยาวจึงมักเป็นสมบัติของวัด มากกว่าของชาวบ้านผู้หนึ่งผู้ใด การขุดเรือยาวเป็นหน้าที่ของพระ และชาวบ้านที่จะร่วมแรงร่วมใจกันทำขึ้น

เรือยาว “จำปาทอง” ของ
วัดสัมปทวน (นอก)

ก่อนจะนำเรือยาวลงน้ำทุกครั้ง จะต้องตกแต่งโชนเรือ และลำเรือให้งดงาม มีการประดับประดาด้วยผ้าแพรสีสวยสด ดอกไม้ พวงมาลัย รูปเทียน และเครื่องเช่นแม่ย่านาง ซึ่งถือว่าเป็นเทพารักษ์ ประจำเรือยาวแต่ละลำ

นอกจากเรือยาวจะถือเป็นของสูงอย่างหนึ่งแล้ว ยังเชื่อกันว่าไม้ตะเคียน ซึ่งนำมาทำเรือยาวนั้นเป็นไม้ที่มีอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ด้วย

ในวันแข่งเรือยาว แม่น้ำจะเนืองแน่นไปด้วยเรือสารพัดชนิด ผู้คนจากทั่วทุกตำบล ต่างพากันพายเรือมาให้กำลังใจกับเรือของหมู่บ้านของตน เป็นที่สนุกสนานยิ่งนัก

และสำหรับตอนต่อไปจะได้พบกับ **เรือเปิด** เรือที่มีหัวเรือแบนคล้ายปากเปิด .....😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิต เต็งไทรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือสำปั้น ”

เรือสำปั้น คำว่า “สำปั้น” มาจากภาษาจีนแต้จิ๋วออกเสียง “ซำปั้ง” ซึ่งหมายถึง กระดานสามแผ่น แล้วไทยมาเรียกว่า สำปั้น บางที่ชาวมลายูก็เรียกกันว่า “เรือสามป้าน” ต่อด้วยไม้กระดาน ๓ แผ่นคือ ท้องเรือ ๑ แผ่น และข้างเรือข้างละแผ่น เป็นเรือจีนขนาดเล็กติดอยู่กับเรือสำเภาจินสำหรับช่วยชีวิตยามฉุกเฉิน หรือพายจากเรือสำเภาเข้ามาติดต่อกับชายฝั่ง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้สั่งซื้อเรือสำปั้นจिनจากเมืองกวางตุ้งเข้ามา เพื่อให้ข้าราชการฝ่ายในได้พายเล่น ต่อมาได้มีการปรับปรุงรูปแบบเรือใหม่และตกแต่งจนงามที่สุด เช่น สำปั้นพาย สำปั้นเพรียว สำปั้นสวน และสำปั้นแปลง โดยทั่วไปจะมีรูปแบบคล้าย ๆ กัน จะต่างกันบ้างก็ตรงรายละเอียด ขนาด และลักษณะของการใช้งาน ดังนี้

* **เรือสำปั้นพาย** เป็นเรือต่อขนาดเล็ก หัวและท้ายเรือตรง ใช้สำหรับพายขายสินค้าพวกพืชผักผลไม้ ซึ่งบรรทุกของจำนวนไม่มากนัก และใช้พายกัวยเดี่ยว กาแฟ โอเลี้ยง ส่วนเรือสำปั้นขนาดใหญ่ขึ้นมาจะบรรทุกพืชผัก ผลไม้ได้มากกว่า เรียกว่า “เรือสำปั้นคอน”

เรือสำปั้นพาย พบมากในลุ่มน้ำบางปะกง และสังเกตชาวบ้านที่ใช้มักเป็นชาวบ้านเชื้อสายจีน

* **เรือสำปั้นเพรียว** เป็นเรือที่ต่อด้วยไม้กระดาน ๕ แผ่น ส่วนประกอบของเรือมีกระดูกงูยาวจรดทวนหัวและทวนท้าย ส่วนหัวท้ายมีแผ่นปิดวาดเป็นวงโค้งอย่างสวยงาม ตามขอบและกลางแผ่นหัวท้ายจะเลี่ยมด้วยแผ่นเหล็กเพื่อรักษาส่วนหัวท้ายเรือไม่ให้แตก ลักษณะเรือหัวท้ายเรียว ค่อนข้างโคลงคนพายจะต้องนั่งชันเข่าหรือห้อยเท้าขณะพาย เป็นเรือที่พระภิกษุสงฆ์ใช้พายบิณฑบาต และในฤดูน้ำหน้าทอตกฉุน หรือฟ้าป่า เด็กวัดจะนำมาพายแข่งกัน

* **เรือลำปั้นจ้ง** เป็นเรือต่อด้วยไม้สักกระดาน ๕ แผ่น คล้ายกับเรือลำปั้นเพียว แต่ประกอบด้วยเป็ยะและกระทงพื้นหัวเรือ พื้นกลางลดต่ำลง มีกระทงที่นั้งกลางลำ เอกลักษณ์ของเรือแบบนี้อยู่ที่หลักแจวสำหรับใช้แจว บริเวณท้ายเรือมีหางเสือ มีก้านพังงายื่นขึ้นสำหรับใช้เท้าเจ็ย บังคับเรือไปตามทิศทางที่ต้องการ เพื่อช่วยไม่ให้ต้องค้ำหรือวาดให้นักแรง นิยมใช้เป็นเรือสำหรับรับส่งผู้โดยสาร

* **เรือลำปั้นสวน** คัดแปลงมาจากเรือลำปั้นเดิม แต่มีขนาดใหญ่กว่า ใช้แจวทั้งหัวและท้าย กลางลำมีประทุนใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นซี่บาง ๆ สานขัด ขึ้นในปูด้วยจาก ภายนอกยกด้วยชันเพื่อป้องกันแดดและฝน ใช้บรรทุกพืชผักผลไม้ ออกมาจากสวน

เรือลำปั้นสวน เดิมใช้ไม้ไผ่สานเป็นกระแหง ปัจจุบันชาวบ้านหันมาใช้สังกะสีแทน

* **เรือบรรทุกสินค้า** เป็นเรือลำปั้นที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ส่วนกว้างมีขนาดใหญ่ราว ๒ วา เป็นเรือประทุนมีขยาบหัว และท้าย เพื่อเป็นเครื่องกันแดดและฝนซึ่งสามารถเลื่อนเข้าออกจากประทุนเรือได้ ใช้แจวได้ทั้งท้ายเรือและหัวเรือ ถ้าใช้เป็นที่อยู่อาศัยด้วย จะปูกระดานเต็มลำ

สำหรับในตอนต่อไปจะพาไปรู้จักกับ **เรือป๊าบ** ซึ่งเป็นสัญจรไปมาหรือค้าขายเล็กๆน้อยๆ และ **เรืออีแปะ** **เรือขายชา** **กาแพ**ของอาแป๊ะ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไทรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือตังเก และเรือสำเภา ”

วันนี้จะพาไปรู้จักกับ เรือตังเก และ เรือสำเภา ซึ่งเป็นเรือสำหรับออกทะเล

เรือตังเก เป็นเรือต่อชนิดหนึ่ง ใช้จับปลาตามชายฝั่งทะเล ทางด้านก่อนมาทางหัวเรือมีเก๋ง ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นที่ติดตั้งเครื่องยนต์ ชั้นบนเป็นที่สำหรับควบคุมเรือ ใช้คูทิสทาง มีเสากระโดง บนเสากระโดงมีแป้นกลมสำหรับคนขึ้นไปยืนสังเกตการณ์ เรียกว่า “รังกา” ด้านท้ายเรือมีที่สำหรับโรยอวน และด้านหัวเรือมีที่สำหรับกว้านอวน

เรือตังเก

เรือสำเภา

สำหรับ เรือสำเภา จะเป็นเรือใบเดินทะเลแบบจีน มีชื่อเรียกอื่นอีกคือ สะเภา ตะเภา โดยปกติเรือสำเภาจะมีความแตกต่างกันบ้าง บางลำมีหัวเรือแหลม ตัวเรือโค้งและกินน้ำลึก เหมาะที่จะใช้เดินในน่านน้ำลึก ๆ ที่มีฝั่งเป็นหิน บางลำมีหัวเรือป้านและท้องแบน เหมาะที่จะใช้เดินตามแม่น้ำตื้น ๆ ที่มีฝั่งเป็นทราย แบบแบบเรือสำเภาของจีนมีอิทธิพลต่อการสร้างเรือสำเภาของไทย

ลักษณะของเรือสำเภาทั่วไปคือ มีรูปร่างป้าน เก๋งท้ายสูงมากและท้ายยื่นออกไป ส่วนกระดุกงเล็กหรือไม่มีเลย เสากระโดงมักสูง และใช้ใบแฉวนที่มีพรวนใบขนานขวางยาวตลอด การเคลื่อนที่ต้องอาศัยพลังงานลมเป็นสำคัญ ดังนั้น การเดินเรือสำเภาจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งจึงต้องอาศัยลมที่พัดประจำฤดูกาล เช่น เรือสำเภาไทยที่แต่งออกไปค้าขายยังประเทศจีน มักจะออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ประมาณปลายเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ เรียกตามภาษาไทยว่า มีลมสลาตัน และกลับเข้ากรุงเทพฯ ประมาณปลายเดือนกุมภาพันธ์จนถึงต้นเดือนเมษายนในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เรียกตามภาษาไทยว่า มีลมตะเภาพัดมา

เรือสำเภาใช้เป็นเรือบรรทุกสินค้าไปขายทางทะเลและบรรทุกผู้โดยสาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ยังมี รายงานพบเห็น เรือสำเภาแบบไทยขนส่งสินค้าแถบเมืองท่าชายทะเล เช่น สมุทรปราการ อำเภอบางปะกง (จังหวัดฉะเชิงเทรา) ชลบุรี ระยอง ฯลฯ

ในตอนต่อไปจะเล่าถึงความสำคัญของเรือที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง โปรดติดตาม .....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แผลูกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : เขาวนิต เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง
ตอน “ เรือหมู และ เรือพายม้า ”

วันนี้ขอพาไปรู้จักกับเรือที่มีความสวยงามและสง่างาม ๒ ชนิด ได้แก่ เรือหมู และ เรือพายม้า
เรือหมู เป็นเรือซึ่งขุดจากไม้ซุงขนาดเล็ก เช่น ตะเคียน มะค่า ไม้สัก ความยาวโดยเฉลี่ย
ประมาณ ๔ เมตร มีลักษณะป่องตรงกลางลำ เเสริมกราบ หัวท้ายเรือเรียวยาวเล็กหลิมยาวไม่สมตัว จึง
เรียกว่า “เรือหมู” ส่วนท้ายเรือจะงอนเขิดมากกว่าส่วนหัวเล็กน้อยหรือเสมอกัน เป็นเรือขนาดเล็ก ตรง
กลางลำจะปูพื้นเรียบ ส่วนใหญ่ชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง จะใช้เป็นเรือโดยสารไปมาในระยทาง
ใกล้ๆ หรือใช้หาปลาตามทุ่งนา ลงเบ็ด หรือพายไปทำบุญที่วัด

เรือหมู ที่อาจารย์ไพฑูรย์ ขาวมาลา บอกว่าหัวและท้ายเรือเล็กหลิม ไม่สมกับตัวของลำเรือที่อ้วนป้อม

เรือหมูเป็นเรือขุดที่สวยงามและเก่าแก่อีกชนิดหนึ่งของไทย ที่สมัยก่อนพ่อแม่จะสร้างเรือชนิด
นี้ให้ลูกสาวไว้ใช้

ส่วน เรือพายม้า สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา นิยมขุดจากไม้สักหรือไม้ตะเคียน
เป็นเรือที่มีลักษณะรูปร่างสง่างามองอาจผึ่งผาย ท้องเรือกลม หัวท้ายเรียวยาว ทางหัวจะยาวและต่ำ
กว่าทางท้ายเล็กน้อย และยังมีไม้สักทำหูกระต่าย (ไม้ขวางอันสุดท้ายที่หัวและท้ายเรือ) รับกราบเรือ
ตรงหัวเรือจะเสริมกราบให้สูงขึ้น หัวท้ายปูแครง์เกือบเสมอกปากเรือ ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือพจนานุกรม
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ที่ได้อธิบายคำ “พายม้า” ไว้ว่า “ชื่อเรือขุดเสริมกราบ ขนาด
ใหญ่ ข้างกราบมีราโท (ไม้กระดานเรียบที่ประกบบนกราบเรือ) ท้ายเรือมีขยาบ (เครื่องกันแดดและฝน
ที่เลื่อนเข้าออกจากประทุนเรือได้) สำหรับพักอาศัย มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีแจวเดียวหรือ ๒
แจว หัวท้ายงอน ใช้บรรทุกสินค้าและใช้งานอื่นๆ เรียกว่า ไผ่ม้า พะม้า หรือพลายม้าม้าก็มี” สมเด็จพระ

เจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงให้ข้อสันนิษฐานว่า “คำว่าพะม้ออาจเรียกเพี้ยนมาจากคำว่า พม่า ก็ได้ เนื่องจากรูปร่างลักษณะคล้ายกับเรือพื้นเมืองที่พบในพม่า”

เรือพายม้อ เป็นเรือที่มีความสวยงาม เหมาะสำหรับผู้ชาย
(พิพิธภัณฑ์เรือไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

และในตอนต่อไปจะแนะนำใหู้้จักกับ เรือชะล่า พระเอกในคลองแคบ ๆ และน้ำตื้น.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แผลูกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์
เรียบเรียงโดย : เขาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรือหางยาว ”

ตอนนี้จะพาไปรู้จักกับ เรือหางยาว ซึ่งเป็นเรือท้องแบน หรือ รูปตัววี เปรี้ยวยาว ท้ายตัด หัวเรือเรียวยาว แลมนและงอนเซิดขึ้น มีน้ำหนักเบา เพราะใช้ไม้อัดเป็นวัสดุประกอบเป็นแผ่นเปลือกเรือ ขับเคลื่อนด้วยเครื่องยนต์ ซึ่งติดไว้บนแท่นตอนท้ายเรือ แล้วต่อเพลยาวยื่นออกไปจากท้ายเรือ ปลายเพลติดใบพัดและหางเสือ แลดูคล้ายหางต่อยาวออกไปจากเรือ และยกขึ้นลงโยกไปทางซ้ายทางขวา เพื่อเปลี่ยนทิศทางได้

การต่อเรือยาวลำแรกของประเทศไทย เป็นผลงานของ ไพฑูรย์ อ้นวิจิตร บ้านอยู่ข้างวัดเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ ความเป็นมาสืบเนื่องจากการนำเข้าเครื่องสูบน้ำควาซากิจากประเทศญี่ปุ่น ช่วงทศวรรษ จึงได้ต่อเรือขึ้นแล้วดัดแปลงเครื่องสูบน้ำมาทำให้มีท่อนเป็นหางยาว มีใบพัดและหางปลา เรือลำนี้ช่างทศวรรษต่อให้วัดเทพราชและได้เล่นอวดโฉมอยู่ในคลองประเวศบุรีรมย์ ต่อมาชื่อ “ทศวรรษ เทพรราช” ได้ดัดแปลงความยาวของเรือให้สั้นเข้า โดยทำเป็นสองตอน ให้ตอนท้ายแต่น้ำน้อยที่สุด ทำให้เรือวิ่งได้เร็วมากขึ้น เรียกว่า “เรือสองตอน” ปรากฏว่า ชาวบ้านจากต่างจังหวัดและต่างประเทศสั่งต่อใช้กันเป็นจำนวนมาก จนทำไม่ทัน จึงเกิดมีผู้ต่อเรือเกิดขึ้นโดยเอาแบบอย่างไป

เรือหางยาว

และในตอนต่อไปขอแนะนำให้รู้จักกับเรือทะเลบ้าง นั่นคือ เรือตงเก ซึ่งเป็นเรือจับปลาทะเล และเรือสำเภา ซึ่งเป็นเรือใบเดินทะเลแบบจีน ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แผลูกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง

ตอน “ เรืออีโปง และ เรือขโมดยา ”

เรืออีโปง หรือ เรือหลุ่มโปง เป็นเรือขุดที่มีลักษณะพิเศษกว่าเรือขุดอื่น ๆ เพราะทำจากต้นตาลผ่าซีก แล้วใช้เกลบสุมไส้จนเหลือแต่เปลือกนอก จากนั้นจึงปิดท้ายด้วยไม้กระดานแล้วยาด้วยชันไม้ให้น้ำรั่วซึม เรือชนิดนี้เป็นเรือที่ชาวบ้านทำขึ้นเพื่อให้ใช้งานง่าย ๆ พายในน้ำตื้นหรือติดต่อกันไปมาระหว่างบ้านใกล้เรือนเคียง บรรทุกของหนักไม่ได้ อายุใช้งานสั้น จัดเป็นเรือไม่ถาวรและเป็นเรือพื้นบ้านอย่างแท้จริง แต่ในลุ่มน้ำบางปะกงพบว่ามีช่างพื้นบ้านนำไม้สักมาขุดเป็นเรืออีโปงด้วย

เรืออีโปง ขุดจากไม้สักพบที่ชายฝั่งแม่น้ำบางปะกง อำเภอบางคล้า

ส่วน เรือขโมดยา เป็นเรือขุดจากซุงทั้งต้น รูปร่างค่อนข้างเพรียว หัวและท้ายเรียว บนหัวและท้ายเรือเสริมไม้ต่อเป็นโขนงอนเขียดขึ้น ด้านข้างหัวเรือเขียนลวดลายด้วยน้ำยาสีต่าง ๆ วางกระทงกลางลำสำหรับคนนั่งพายได้ เป็นเรือพาหนะแสดงสมณศักดิ์ของเจ้าอาวาส หรือเป็นเรือประจำยศของพระราชาคณะ

จากการสัมภาษณ์พระครูสมยศ วรสิทธิ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดสัมปทวน(นอก) เล่าว่า วัดนี้เคยมีเรือเก๋ง ๘ แจว ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) พระราชทานให้หลวงปู่ญาณรังษิมนิวังส์ อดีตเจ้าอาวาสวัดสัมปทวน(นอก) องค์ที่ ๖ และเป็นอดีตเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา องค์ที่ ๕ แต่เจ้าอาวาสองค์ต่อ ๆ มาได้รื้อเอาไม้เรือไปทำประโยชน์อย่างอื่น

สำหรับในตอนต่อไปจะพาไปรู้จักกับ เรือบด เรือเล็กที่ใช้งานง่าย เก็บกักง่าย.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แผลูกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง
ตอน “ เรือเอี่ยมจุ้น และ เรือกำปั่น ”

วันนี้ท่านจะได้รู้จักกับ เรือเอี่ยมจุ้น เป็นเรือขนาดใหญ่ นิยมต่อด้วยไม้เคี่ยม ท้องเรือเรียวยาวเล็ก แลมนเล็กน้อย หัวและท้ายเรือจะเป็นทวนไม้ตั้งขึ้นแข็ง ๆ เรียกว่า “ทวนตั้ง” ไม้อ่อนโค้งเหมือนทวน เรือกระแซง ระดับของเรือจากหัวถึงท้ายเกือบจะอยู่ในระดับเดียวกัน หางเสือเรือเป็นประเภทที่ใช้ คล่องติดกับหลักท้ายเรือ ไม่เหมือนหางเสือเรือกระแซงที่เกี่ยวข้องกับท้ายเรือ ท้ายเรือมีขยาบเป็น หลังคา สำหรับเป็นที่พักและนั่งถือหางเสือ

เรือเอี่ยมจุ้น ในภาษาจีนแต่จิวออกเสียงว่า “เอี่ยมจุ้น” แปลว่า เรือเกลือ เข้าใจว่าจะเคยใช้ บรรทุกเกลือมาก่อน อีกทั้งเจ้าของเรือส่วนใหญ่เป็นชาวจีน เรือนี้นิยมใช้บรรทุกสินค้าขนาดหนักใน บริเวณปากน้ำสำคัญ ๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะที่ปากแม่น้ำบางปะกง เคลื่อนที่โดยการลากจูงด้วย เรือยนต์

เรือเอี่ยมจุ้น

สำหรับ เรือกำปั่น นั้น เป็นเรือเดินทะเลขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง ซึ่งจากประวัติเรือของไทย ผู้ชำนาญการต่อเรือชนิดนี้ ในยุคแรก ๆ คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในขณะนั้นมียศเป็น หลวงนายสิทธิ และได้ไปช่วยบิดาคือสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์สร้าง เมืองจันทบุรีใหม่ที่เนินงบางกะจะ หลวงนายสิทธิได้ต่อเรือกำปั่นใบขึ้นที่เมืองจันทบุรีชื่อ “เรือแก้ว กลางสมุทร” เมื่อพ.ศ. ๒๓๗๘ และได้้น้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาล ที่ ๓) ต่อจากนั้นได้มีการต่อเรือกำปั่นใบที่เมืองนี้อีกหลายลำ

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้
เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ต่อเรือกำปั่นแปลง
สำหรับใช้เป็นเรือรบ มีรูปลักษณะหัวเรือเป็นปากปลา
ท้ายเรือเป็นกำปั่น ขนาดยาว ๑๑ วา กว้าง ๕ ศอก ๑ คืบ
ใช้แจวและใบในการขับเคลื่อนเรือ

รูปลักษณะของเรือกำปั่นจะมีหัวเรือเรียวยาว
แหลม ท้ายเรือมนและราบในระดับเดียวกับหัวเรือ
ถ้ามีเสาขี้นออกไปสำหรับผูกสายใบ มีเสากระโดง
๓ เสา มีใบเรียกว่า “เรือกำปั่นใบ” ถ้าเสากระโดง
ตรงกลางไม่มีปล่องไฟ ใช้เดินด้วยกำลังเครื่องจักรไอน้ำ
เรียกว่า “เรือกำปั่นไฟ”

เรือชนิดนี้ในอดีตมีเล่นเข้ามาในแม่น้ำ
บางปะกง เห็นได้จากการตั้งเสาใหญ่เพื่อชิงพาดสาย
โทรเลขข้ามแม่น้ำบางปะกง จำเป็นต้องใช้เสาไม้ที่มีความ
ยาวมาก ๆ มาตั้งทำเสา เพราะกลัวว่าเสาใบเรือ
กำปั่นจะติด

เรือกำปั่น

ในตอนต่อไปภูมิใจเสนอ เรือกลไฟ ซึ่งเป็นเรือกำปั่นแบบตะวันตกที่ใช้เครื่องจักรพลังไอน้ำ
ขับเคลื่อนแทนการใช้ใบและพลังงานลม.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : เขาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง ตอน “ แล่นเรือไปบ่สายหน้า ”

การที่จะทำให้เรือแต่ละลำสามารถแล่นไปบนสายน้ำได้ ก็ด้วยวิธี การพาย การแจว หรือ ตีเคเรือยนต์ แต่ในโอกาสนี้จะขอเล่าถึงแต่เฉพาะการพายและการแจวเท่านั้น การพายเรือนอกจากจะช่วยพุน้ำให้เรือแล่นไปได้แล้ว ยังช่วยพุงไม่ให้เรือล่มอีกด้วย คนที่หัดพายใหม่ ๆ มักจะนำใบพายจุ่มลงไปใต้น้ำมากเกินไป ทำให้เรือหันไปหันมาไม่ตรงทาง วิธีการช่วยไม่ให้เรือโคลงเคลงคือให้ใช้ใบพายแตะน้ำไว้ จะพุงเรือได้

การพายมี ๒ ลักษณะ คือ การคัด และการวาด การคัดเรือ เป็นการกดด้ามพายลง เรียกว่า พายจัด จัดกับข้างเรือหากคัดไปทางด้านซ้ายหัวเรือก็หันไปทางซ้าย ถ้าคัดไปขวาหัวเรือก็หันขวา จะพายเดี่ยวหรือพายคู่ก็ได้ ส่วนมากถ้าเป็นเรือลำเล็กก็พายเดี่ยว เช่น เรือบด เรือหมู เรือลำปั่นเฟรียว เป็นต้น แต่สำหรับเรือที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาน้อยก็มักจะพายคู่กันสองคน คนหนึ่งอยู่ท้ายทำหน้าที่คัดหรือวาดให้เรือตรงทาง คนพายหัวมีหน้าที่พายอย่างเดียว แต่สามารถช่วยคัดช่วยวาดได้หากคนอยู่ท้ายพายไม่ไหว เช่น ในขณะที่น้ำเชี่ยวมาก

ชาวบ้านพายเรือไปทำบุญที่วัด

การแจว ยากกว่าการพายเรือ ต้องใช้กำลังทั้งแขนและขา และรู้วิธีการยืนทรงตัวให้ดี คนไม่เคยแจวใหม่ๆ จะกระะยะไม่ถูก หรือพลัดตกน้ำเลยก็มี

ใบแจว มีลักษณะคล้ายพาย แต่ใหญ่และยาวกว่า ๒ - ๓ เท่า ตรงปลายด้ามแจวมีไม้ยาวราว ๗ นิ้วสวมสีกัดไว้สำหรับจับ เรียกว่า **หมวกแจว** ซึ่งสำคัญมาก เพราะช่วยในการบังคับใบแจวอยู่ในลักษณะที่ต้องการ วิธีการคัดด้วยแจวไม่เหมือนกับการคัดด้วยพาย เพราะแจวมียาวขนาดใหญ่ กินน้ำลึก ต้องโหนตัวให้ด้ามแจวต่ำลงมา แต่ต้องทำให้ใบแจวไม่จมน้ำเต็มหน้า ใบแจวต้องเบี่ยงสลับกันไปมาบ้าง เพื่อไม่ให้หนักแรงเรียกตามภาษาคนเรือว่า “ควง”

ใบแจวจะต้องมีหลักแจว ขนาดยาว ๒ ฟุต เสียบลงไปในช่วงเต้าแจวหรือเต้าหีบที่อยู่ข้างเรือ ถ้าหลักแจวไม่แน่นก็ใช้ลิ่มตอกบังคับจนแน่น การติดตั้งหลักแจวไว้ท้ายเรือจะต้องไว้ทางซ้ายมือของคนแจว ถ้าอยู่หัว

เรือก็ให้ไว้ที่ขวามือของคนแจว แจวจะต้องมีเครื่องยึดติดกับหลักแจว จึงจะแจวไปได้ เมื่อจะแจวก้เอาหูแจว คล้องกับหลักแจวไว้แล้วตะบิดหูแจวให้แน่นด้วย ซึ่งหูแจวที่ว่ามักจะทำจากด้ายดิบ หรือเปลือกต้นปอตากแห้ง แล้วนำมาขดเป็นวงๆ หลายอัน ถ้าหูแจวแห้งก็ให้เอาน้ำหยอดจะช่วยให้แจวได้คล่องขึ้น

ชาวบ้านกำลังแจวเรือ

ต่อไปจะแนะนำใหู้จักเรือประเภทต่างๆ ที่ใช้งานในลุ่มน้ำบางปะกง เริ่มจากเรือโกลก.....☺

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์

เรียบเรียงโดย : ยาวนิศ เต็งไตรรัตน์ สวช.

สารบัญภาพประกอบบทความ

ตอนที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อภาพ
๑.	แม่น้ำกับลำเรือ	(boat) Image ๑๙
๒.	เรือขุด ๑	(boat 2) Image ๓ , ๒ , ๕
๓.	เรือขุด ๒	(boat 2) Image ๑ , ๔ , ๒๑
๔.	เรือต่อ	(boat) Image ๓๐
๕.	แล่นเรือไปบนสายน้ำ	(boat) Image ๕๐
๖.	เรือโกลน	(boat) Image ๓๑
๗.	เรือมาด (มาดพาย , มาดประทุน , มาดแก่ง)	(boat) Image ๒๓ , ๕๖ , ๕๘
๘.	เรือหมูและเรือพายม้า	(boat) Image ๕๔ , ๕๕
๙.	เรือชะล่า	(boat) Image ๒๔
๑๐.	เรือยาว (เรือแข่ง)	(boat) Image ๒๕
๑๑.	เรือเบ็ดและเรือม่วง	(boat) Image ๕๗
๑๒.	เรืออีโปงและเรือขโมดยา	(boat) Image ๒๗
๑๓.	เรือบด	(boat) Image ๒๘
๑๔.	เรือฉลอมและเรือฉลอมทำยญวน	(boat) Image ๒๙ , ๓๒
๑๕.	เรือกอลและ	(boat) Image ๓๓
๑๖.	เรือสำปั้น (สำปั้นพาย , สำปั้นสวน)	(boat) Image ๓๔ , ๓๕
๑๗.	เรือป้าบและเรืออีแปะ	(boat) Image ๓๖ , ๓๘
๑๘.	เรือกระแซง	(boat) Image ๓๗
๑๙.	เรือพระที่นั่ง	(boat) Image ๕๓
๒๐.	เรือเข็มและเรือผีหลอก	(boat) Image ๕๑ , ๓๙-๔๐
๒๑.	เรือข้างกระดาน	(boat) Image ๕๒
๒๒.	เรือเอี้ยมจุ่นและเรือกำปั่น	(boat) Image ๔๙ , ๔๑
๒๓.	เรือกลไฟ	-
๒๔.	เรือแท็กซี่และเรือเมล์	(boat) Image ๔๒ , ๔๓
๒๕.	เรือหางยาว	(boat) Image ๔๖
๒๖.	เรือสำเภาและเรือตังเก	(boat) Image ๔๕ , ๔๔
๒๗.	เรือกับความผูกพันในวิถีชีวิต ๑	(boat) Image ๖
๒๘.	เรือกับความผูกพันในวิถีชีวิต ๒	(boat) Image ๙ , ๑๒ , ๑๖
๒๙.	สำนึกแห่งการอนุรักษ์ ๑	(boat) Image ๑๘ , ๔๗
๓๐.	สำนึกแห่งการอนุรักษ์ ๒	(boat) Image ๑๑ , ๑๓

เรือ : ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในลุ่มน้ำบางปะกง
ตอน “ สำนักแห่งการอนุรักษ์ (๒๙) ”

จากสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของฉะเชิงเทราเป็นเมืองลุ่มน้ำมีแม่น้ำ คู คลองมากกว่า ๕๐๐ สาย ที่เชื่อมโยงถึงกัน มีเรือที่ชาวบ้านใช้สัญจรไปมาทั้งเรือพาย เรือแจว และเรือยนต์เล่นขวัักไขว่ไปมา ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ต้องผูกพันกับสายน้ำมานับนาน ดังนั้น สภาพตามสายตาของผู้ที่ได้พบเห็น เมืองฉะเชิงเทราจึงไม่ต่างจากเมืองเวนิสของประเทศอิตาลี จึงน่าจะเหมาะกับคำเรียกที่ว่า “ฉะเชิงเทราเวนิสของภาคตะวันออก”

เรือแต่ละลำที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นพาหนะสัญจรในลุ่มน้ำบางปะกง ไม่ว่าจะเป็นประเภทของเรือต่อหรือเรือชุด ทั้งประเภทเรือพาย เรือแจว เรือยนต์ และไม่ว่าจะเป็นเรือแม่น้ำ หรือเรือทะเลก็ตาม ล้วนถูกสร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านที่ชำนาญการต่อเรือ ประกอบกับเป็นเมืองที่มีป่าไม้มาก และก็เป็นไม้ที่สามารถนำมาใช้สร้างเรือได้ อาทิ ไม้สัก ไม้ตะเคียน เป็นต้น จึงเหมาะสมต่อการตั้งอู่ต่อเรือ และคานเรือสำหรับซ่อมแซมเรือ

เรือชนิดต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็น เรือพายไม้ เรือกระแซง เรือสำปั้น ฯลฯ สามารถสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของช่างเรือ ทั้งในเรื่องของการคัดเลือกไม้มาเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างเรือ การออกแบบรูปเรือ ช่างแต่ละคนต่างมีเทคนิคและวิธีการในการสร้างเรือเฉพาะตัว เรือแต่ละลำจะมีเอกลักษณ์ตามลักษณะการใช้งาน และชื่อเรียกแตกต่างกันไป

ลุงช้วนพายเรือมาด ออกเก็บกุ่มเบ็ตราวที่ลงดักปลาไว้ในคลอง

เมื่อชาวบ้านกับเรือต้องไหลลงเล่นไปมาพร้อมกันบนสายน้ำมาอย่างยาวนาน ย่อมก่อเกิดเรื่องราวที่หลากหลายกลายเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของลุ่มน้ำบางปะกง เช่น การเกิดกบฏอั้งยี่ยึดเมืองฉะเชิงเทราที่ชาวจีนใช้เรือบรรทุกอ้อย มาบรรทุกกำลังคนและอาวุธเข้าทำการยึดเมือง การเสด็จประพาสเมืองฉะเชิงเทราโดยเรือมาตามลำน้ำบางปะกงของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) และพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) การเดินทางมาตรวจราชการของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากกรุงเทพฯ หรือแม้กระทั่งการเดินทางเข้ามาในกลุ่มน้ำบางปะกงของชาวต่างชาติ ทั้งชาวตะวันตก ที่เดินทางเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ และชาวจีนที่พากันอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินตามความถนัด โดยเฉพาะการค้าที่ทำให้ฉะเชิงเทรากลายเป็นเมืองเศรษฐกิจสำคัญมาแต่ครั้งอดีต เช่น การตั้งโรงหีบทำน้ำตาลทราย การตั้งโรงสี

ในวันนี้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำบางปะกง ไม่ก็คึกคักเหมือนเมื่อครั้งอดีต เนื่องจากชาวบ้านหันมาใช้เส้นทางสัญจรทางบกมากขึ้น “รถ” กลายเป็นพาหนะสำคัญขึ้นมาแทนที่ “เรือ”

ในตอนหน้าจะเล่าถึงความมุ่งมั่นของชาวบ้านลุ่มน้ำบางปะกงที่จะอนุรักษ์เรือให้คงอยู่สืบไป ซึ่งจะเสนอเป็นตอนจบ..... 😊

ผลงานวิจัย : นางอิงตะวัน แพลุกอินทร์ และนายนิรันดร์ เรือนอินทร์
เรียบเรียงโดย : ยาวนิต เต็งไตรรัตน์ สวช.